

# DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

**Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.**

**Előfizetési ár:** egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

**Hirdetések jutányos áron közöltnek.**

**Egyes szám ára 30 fillér.**

**Az előfizetési és hirdetési pénzek**

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

## A lelkész mint politikus

Lapunk 1898. évi február 26-iki számában egy cikksorozatot fejeztem volt be: „*A magyar református lelkész sociális helyzetéről.*“ E cikksorozat legvégű szakaszaiban felvettem a kérdést, hogy szabad-e a lelképásztornak politikával foglalkozni? A kérdés boncolása után arra az eredményre jutottam, hogy igenis jöhetnek olyan idők, a mikor a lelképásztornak nemcsak szabad, hanem egyenesen kötelessége az aktív politika terére lépni, még pedig hivatásszerűleg. — Ilyen idők voltak azok, mikor p. o. Kapisztrán János Hunyadi seregei élén a török ellen harcolt; ilyen volt az is a mikor Erdősi (Poleszni) Imre a győzedelmes honvédek előtt kezében a kereszttel hágja meg a Branyiszkó magaslatait s s Könyves Tóth Mihály a hadi társzekerek oldalára felkapaszkodva részleteket olvas fel a katonáknak az „Arany Trombitából“ stb. stb.

A mit e kérdéstről 1898-ban elmondtam, — valloam azt ma is az utolsó betűig.

Mint hogy azonban akkor a kérdés mélyére nem hatoltam s fejtegetésem folyamán inkább csak azon kereteket rajzoltam meg, melyek között én a lelképásztor politikai ténykedését nemcsak elképzelni tudom, hanem azt fel is tétélezem, — most újból felvetem a kérdést s vita tárgyává teszem azt, azon célból, hogy végre valahára legyünk tisztában ezzel s mig még nem késő, gondoskodjunk azokról a tilalomfakról, melyeken túl immár nem a mi országunk vagyunk. S teszem ezt ma annyival inkább, mert a kérdés ma nagyon is aktualis, s attól félek, hogy a végleg ugyan egyházi közéletünk terein soha le nem szerelt, de az utóbbi évek alatt legalább mégis szerencsésen háttérbe szorult politika ismét erőre kap s újból felszakgatja azokat a sebeket, melyeknek sajjását állandóan s mindnyájan érezzük s érzi mindenekfelett egyházi közéletünk.

Az itt a kérdés mindenekelőtt, hogy vallás és politika milyen viszonyban vannak egymással?

Erre a kérdésre azonban a theologusok és sociál-philosophusok különböző feleletet adnak. Így p. o. *Bluntschli*\* így okoskodik: „minekutánna a vallás arra való, hogy az emberi lelket Istennel hozza összeköttetésbe, — ellenben az állam közös emberi célokra társítja azokat; ebből csak az következik, hogy vallás politikától s politika vallástól független legyen.“ Történelmileg tekintve a kérdést, ez volt a viszony a kettő között az apostolok korától Nagy Konstantinig s *Rousseau* a maga irataiban („du contrat social“ főleg pedig „Emiljében“) azután *Wagner Richard*\*\* *Carové*\*\*\* szintén azt vallják, hogy a politikának semmi köze a valláshoz s megfordítva. „Quid ecclesiae cum imperatore!“

Ezt a felfogást azonban maga a történelem cáfolta le; mert Nagy Konstantintól a középkor kezdetéig egyenesen a politika dirigálta az egyházat s viszont az egész középkoron át a reformációig a Hildebrand-féle ultramontanismus szabott irányt a politikának is. A reformációtól napjainkig már nehezebb a kérdéses viszony ily biztos megállapítása s innen a felfogásbeli különbség akkor, midőn azt kérdezzük, hogy vallás és politika milyen viszonyban vannak egymással?

Mert szemközt a fentemlített tudósokkal vannak olyanok is, a kik vitatják, hogy a vallást a politikától elválasztani nem lehet; hogy e kettő között a legtermészetesebb és legbensőbb összefüggés van. Megemlítem itt a többek között *Zachariást* ki („Virzig Bücher vom Staate“) jogi, — *H. Leót*, ki meg történelmi okokon („Lehrbuch der Universalgeschichte“) arra a meggyö-

\* „Politik als Wissenschaft“ 213. l.

\*\* „Die Kunst und die Revolution.“

\*\*\* „Über das sogenannte christ. und germ. Staatsprincip.“

zódásra jut, hogy „vallás és állam egy erkölcsi egésznek alkotnak, mely ha tagozataiban nem homogén elemekből áll is, de csirájában és gyökérezetében mint egység megbonthatatlan.“\*

Már most, ha ez egymásnak ellentmondó nézetek között eligazodni akarunk, mélyebbre kell ekénket lebecsátani s gondosan körvonalo-zandók azok a feladatok, melyekre vallás és politika irányulnak.

Az evangéliomból azt látjuk, hogy a Jézus földi életében definitive sem nem Isten, sem nem ember, hanem a kettő együtt t. i. *Istenember*. Vagyis csodálatos módon egyesülve van benne az emberi és az isteni. Ez egységben adva van az ő vallásának jellege is. Olyan vallás ez, mely theisticus alapon állva, különbséget tesz ugyan Isten és a világ között, de e kettőt deista módra el nem választja soha. Más a világ és más a Krisztus országa; de mint Pál Athenben a philosophusoknak megmagyarázta, a keresztyének Istene nemcsak minden dolgoknak teremtője, hanem olyan, a ki által élünk, mozgunk és vagyunk. Más szavakkal: a keresztyén vallás, vagy az evangéliom nemcsak tan, hanem maga az *élet*, Istennek ereje minden hívőknek idvességére. Valóságos teremtő principium az, melynek végcélja ugyan idvességünk biztosítása, de ugyan akkor át akarja az hatni, fel akarja az ölelni a mindennapi életet is.

Innen a hindu remetek és ascéták visszavonulhatnak a világtól, mert hiszen az ő hitők szerint az üdvösség a passiv és kontemplatív bölcselkedésben áll, — de a keresztyén szérzetesek és barátok már tévelyegnek, mikor azt hiszik, hogy valódi kegyességre csak a zárdák és klastromok elzárt falai között tehetnek szert. Ilyet a Krisztus soha nem hirdetett s nem is követel; hanem azt akarja, hogy a világon levő rosszat jóval győzzük le s hogy belevetve magunkat az élet küzdelmeibe igyekezzünk annak minden phasisaiban kovásza lenni.

A Krisztus által kijelentett Isten az élőknek az Istene s a hol élet van, — mindenütt ott kell lenni az ő tanítványának a keresztyén embernek is. Fentebb mondtam, hogy a Krisztusban egyesülve volt az isteni és az emberi. Bizony az ember is sem nem anyag, sem nem szellem; hanem e kettő vegyülete s mint társaságos életre teremtett lénynek, — van missiója nemcsak az egyénnel, hanem az egyetemessel szemben is.

És ha igaz az, hogy az evangéliom valóságos teremtő principium, akkor be kell annak hatolnia mindenüvé, a hol ember él s éreztetnie

\* Erre nézve lásd bővebben a következő művet: „Politik und Christentum“ v. A. Skopnik. Berlin 1893.

kell a maga erejét szíven, észben, családban, társadalomban s államban egyaránt. Mert ne felejtsük el, hogy az emberiség jövőjének fundamentuma a tiszta erkölcs s ennek egyetlen melegágya az evangéliom, melynek nyomai az ember összes szellemi tevékenységén felismerhetők.

Ezért mondja *Guizot*, hogy: „minden politikai és socialis kérdés végső megoldásában vallásos principiumra vezethető vissza;“ s a hírneves *Rouge Arnold* egyik parlamenti beszédében nyíltan hangoztatta, hogy a keresztyénség volt az, mely a humanitás elvét a politikába bevitte.

Ebből tehát logice legalább is következik annyi, hogy a keresztyénség mint hatalom a politikai ténykedés teréről ki nem rekeszthető.

Ezzel azonban a felvetett problema még nincs megoldva s azok a cirkulusok, melyek a lelkipásztor mint politikus elé határt szabnak, — nincsenek kidomborítva.

Hogy tisztán lássunk, magát a Krisztust kell megértenünk s közvetlenül az ő evangéliumból kell a normát magunkviseletére megállapítanunk.

Egyike azon férfiaknak, kik ezzel a kérdéssel behatóbban foglalkoznak (A. Skopnik) azt mondja: „a Krisztus olyan értelemben, mint Mózes volt, nem akart törvényadó lenni; ő nem azért jött, hogy alkotmányt, hanem hogy engesztelődést hozzon s nem szabad nekünk az ő országát, melybe bennünket hív, egyszerű, földi jogrendnek tekinteni. Ellenkezőleg: a Krisztusnak nagy gondja volt arra, hogy minden direkt állam-politikától tartózkodjék; hiszen egy ugynevezett keresztyén államról tulajdonképpen még sem a Krisztusnak, sem az apostoloknak nem volt semmi tudomása. Ez az idea csak később, századok múlva merült fel s a Krisztus teljességgel nem akart semmi modern felfogás szerint való politikai reformátor, sem reaktionarius, sem forradalmár, sem egyáltalán pártember lenni. S nagyon figyelembe veendő, hogy beszédeiben soha egyetlenegy szóval sem érinti p. o. a legitimitás vagy általában a politikai kormányformák nehéz kérdéseit. S mikor egy alkalommal egy a sokaság közül arra hívta fel, hogy az ő atyjafiánál legyen közbenjáró hogy ez ossza meg vele az örökséget, a Krisztus őt a világi bíróhoz utasította.“

Szóval: az Isten igéje, a mit a Krisztus hirdetett, nem politikai káté s ebben ugyan senki sem fog kánont találni az ő közönséges értelemben vett politikai magatartására nézve.

Igy állván a dolog, mit tegyen a lelkipásztor? Mint kifejtettem, neki sem az állami, sem a társadalmi kérdések elől ridegen elzárkóznia

nem szabad. De másfélől meg a Krisztus nyomán kell haladnia, — ki nem politizált?

Én azt gondolom, hogy a kérdésre fényt csak a helyes distinctio vet. Helyesen pedig csak akkor distingválunk, ha politika és politika között különbséget teszünk.

Van olyan politika, mely a pillanatszerű szükségsekhez szabja magát s itt akar eredményeket elérni. Ennek értéke tehát mindig a pillanatnyi sikerektől függ s a politikai államférfiu minden dicsőségét ezekben a sikerekben keresi. Ez az ugynevezett pártpolitika. S van ismét olyan politika, mely örök eszméket és célokat tűz maga elé s tisztán az igazság szempontjából állítja fel s hirdeti a maga axiomáit. Magától értetődik, hogy ez utóbbi nem nagy sulyt fektet a pillanatnyi sikerekre s céljait fel nem adja soha, bármint alakuljanak pillanatszerűleg az ephemer jelentőségű exigenciák.

Már most a lekipásztor csakis ez utóbbi értelemben lehet politikus s annak az előbbi iránynak — egyes s általam már cikkem elején jelzett rendkívüli esetektől eltekintve, — szolgálatába soha nem állhat. Amazt egyszerűen nevezhetnők érdekpolitikának, ezt pedig az örök eszmék és igazságok propagálásának, — még az állami élet szövvényes háztartásában is. Amaz lehet kedves foglalkozása a katholicismusnak, — ez örök szép feladata a protestantismusnak, mely egyik nagy német theologus (Kaftán Gyula) szerint végcélját akkor éri el, ha lesz a szó nem értelmében keresztyén állam a keresztyén egyházban. Amugy politizált és politizál ma is p. o. a pápaság, — így politizált főképpen Kálvin, ki az Isten igéjével Genfnek állami és társadalmi életét egészen átgyúrta.

Az elmondottakból természetesen következik, hogy az utóbb említett politika felőlel minden nemes eszmét, legyen az akár állami, akár társadalmi; s szépen elfér benne, teszem fel a hazaszeretet erénye is. E mellett egyházunkban szakadásokra soha nem vezet, mert alapja az evangéliom s az itt lefektetett igazságok értékelésében a mint nem volt apáink között különbség, nincs és nem is lesz soha mi közöttünk sem. Azok az igazságok, — hogy philosophiai nyelven fejezzem ki magamat, — egytől-egyig mind *első elvek*, tehát olyan igazságok, melyek örökké változatlanok és megdönthetetlenek maradnak, ha körülöttünk minden halomra omlik is.

Ellenben a pártalakulások szerint működő divatos politikában az a veszedelem rejlik, hogy annak a phrázisai időről-időre változnak, mint az égen a felhők alakjai. Célját a fennforgó, de nem állandó situációk tűzik ki; eszközeit a subjectiv ész törvényei határozzák meg s éppen

azért ellentéteket idéz fel még a testvérek között is. S mert az egyik idő rendesen más jelszavak után indul, mint a másik; az egyik érdek sulyát veszi ott, hol az egész közéletet izgalomba tartja a harmadik: tehát könnyen megtörténhetik, hogy az ilyen politikába ögyeledvén, két malomkö közzé kerülünk s a divatjokat mult érdekekkel egyidejűleg magunk is hitelvesztettekké leszünk s végeredményében pótolhatatlan károkat vall az Isten országa.

Példákra hivatkozni szántszándékkal nem akarok. Annyit azonban megemlítek, hogy én mint lelkész ilyen értelemben soha nem politizáltam, pedig politikai meggyőződésem nekem is megvolt s abból titkot egy percre se csináltam. Igenis résztvettem minden társadalmi és közéleti mozgalomban; voltam községi képviselő, megyebizottsági tag; ha kellett, reprezentáltam hiveimet ministernél, — a vármegyét vasut átvételnél és így tovább. De pártpolitikai szempontból sem magamat, sem hiveimet stigmatizálni soha nem engedtem. Én az ilyen mozgalmakon igyekeztem mindig felül állani s jó lélekkel mondhatom, hogy magamtartásán sohasem volt okom busolni. Sőt a mikor igen nehéz társadalmi kérdések megoldására került a sor, (socialis mozgalmak!) csakis ennek köszönhettem, hogy hiveim pártkülönbség nélkül halgattak szavamra s tisztelettel tekintettek az anyaszentegyházra.

Jól tudom én azt, — többször tapasztaltam az életben! — hogy ha a lekipásztor pártpolitika szolgálatába áll, könnyen nagy népszerűsége tehet szert. De csak az egyik oldalon. Mert a másik párt hivei meg rendesen meggyűlölik. S ebben rejlik éppen a nagy veszedelem az egyházra nézve; mert a vallásos érzélem az embernek centrál ösztöne lévén, minden olyan érzélem által érzékenyen érintetik, mi az emberben kedves, vagy kedvetlen hangulatot kelt s éppen nem volna nehéz kimutatni, hogy a ki és áttéréseknél, vagy éppen ott, hol az emberek nagy tömegekben lesznek felekezetenküliekké, nem a legutolsó szerep jut annak a rokon, — vagy ellenszenvnek, melylyel az ilyenek a lelkész iránt viseltetnek. A nép az eszmét sohasem tudja elválasztani a személytől. Ez nem jól van így; hanem így van kétségtelenül.

Arról most nem is szólok, hogy mennyi kárát vallottuk már a multban is és más tekintetben is annak, hogy a pártpolitika ellenséges táborokra osztott bennünket. Istennek legyen bála, — tudja, látja ezt ma már mindenki s nincs az a számottevő intelligens ember, ki ne tudná, hogy lehet valaki jó pártpolitikus, de rossz egyháztag; s viszont szolgálhatja valaki a

Krisztust dicséretesen, a nélkül, hogy korteszolgálatokra vállalkoznék.

Mint lelkipásztorok főkötelességünknek az Isten igéje hirdetését tartjuk tehát s ha politizálunk, *a mi politikánk legyen mindig az evangéliomi örök igazságok nevében érvényesítendő politika. Hirdessük az Isten igéjét s ezzel vigyük be a lelket abba a másik politikába is, mely e lélek nélkül meghalt állapot.*

E. L.

**A békésbánáti egyházmegye ujonnan választott gondnokának Dr. Hajnal Istvánnak székfoglaló beszéde.**

*Nagytiszteletű Esperes Ur!*

*Nagytiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés!*

Egyházmegyei gondnoki esküm letétele után első alázatos könyörgésem a Mindenség teremő és Megtartó Urához, Istenéhez szálljon, buzgón kérve az Ő segédelmét az én gyenge erőmre s áldást az Ő dicséretére és dicsőségére. Hitrokonaim, egyházaink, szent vallásunk, édes hazánk javára szentelendő, odaadó és hűséges munkálkodásomra!

Első kötelességem pedig hálás szívvel megköszönni egyházaink többsége nagytiszteletű presbyteriumának azon felettebb megtisztelő bizalmát és kegyes jóindulatát, melylyel engem, az egyszerű embert s szerény helyzetű hitrokont, oly magas és nagy feladatok betöltésére hivatott állásra méltatni kegyeskedtek.

A jó Isten segédelmébe vetett hit és reménység és egyházaink kormányzótestülete többségének bizalma adtak nekem bátorságot arra, hogy ezen kitünő, — világi egyén által Egyházmegyénk körében elérhető legelső állást elfoglalni s annak betöltésére vállalkozni merészkedtem. Mert ha szigorú önbírálatot tartok s különösen ha nagy elődeimre — a régebbieket nem említve — Gróf Lónyay Menyhértre, Gróf Ráday Gedeonra gondolok: parányiságom érzetében nem lett volna szabad kilépnem azon szinte felettebb diszes állásból, melyre egyházaink bizalma 21 év előtt — kétségkívül jó atyám érdemeinek elismerése és megtisztelése által vezéreltetve — megválasztani méltóztatott; mely körülmény — szeretem hinni — mostani nagy kitüntetésemnek is egyik indító oka volt.

Gróf Lónyay Menyhért után hozzá minden tekintetben méltó utódot választott a Nagytiszteletű egyházmegye.

Gróf Ráday Gedeon is hazánk és kálvinista Egyházunk történetében fényes helyet elfoglaló s áldásosan működött ősrégi, nagytekintélyű főrangú családnak szülötte, ki maga is halhatatlan érdemeket szerzett magának a közügyek számtalan teréni buzgó munkásságával, de különösen azon esodával határos erélyességével, mely bölcsességével, szívének határtalan szeretetével s gyémánt tiszta jellemével, melylyel hazánk talán legáldottabb részének, a mi szeretett lakóhelyünknek, a szép Nagy-Alföldnek közbiztonságát helyreállította. Ő is szíve, lelke, hite és meggyőződése szerint volt tagja a magyar kálvinista egyháznak s annak javát, előmenetelét szívének és lelkének soha nem lankadó erejével folytonosan munkálta. Fáradhatatlan volt a gondjaira bizott egyházak úgy anyagi, mint szellemi erősítésében, általában

az egyházkormányzat terhének viselésében. Délvidéki egyházaink felvirágoztatása jórészen az ő buzgólkodásának köszönhető. A törvényeknek hűséges őre, az ítélethozatalban bölcs és igazságos volt. A népoktatás ápolásának mindenekfelett fontos ügyét szíven hordozta. Minden hitsorsosa, minden embertársa iránt jó és nemes szívvel viseltetett. Bölcs elme, eszményi célokért hevülő lélek, igaz magyar ember, puritán kálvinista jellem, nemes szív, megtévesztett szerénység, önzetlen jóakarát, akadályt nem ismerő fáradhatatlan letterő volt Gróf Ráday Gedeon. Szóval nem kisebb ember volt, mint nagynevű és nagyérdemű gondnok-elődje. Áldás emlékére!

Egyházmegyénk tehát csak a mostani gondnokválasztásnál lépett azon utra, melyet Gróf Lónyay Menyhért 1876. január 12-én kelt lemondó-levelében eképen jelez:

„Időközben bekövetkezett az alkotmányos élet, melynek védelme alatt a protestáns egyházat nem fenyegeti többé veszély s most nyugodtan élvezi önkormányzati jogait és akadálytalanul intézkedhetik egyházi ügyei felett. Már régen megszűnt tehát annak szüksége, hogy ő vigye a segéd-gondnoki tisztet“.

En hittem, tudtam ezeket az előtt is, mielőtt csak gondolni is merészkedtem volna arra, hogy valaha engem fog érni ezen nagy megtiszteltetés s gyenge szavammal és tollammal többször ki is nyilatkoztattam, hogy a *tiszta Krisztusi tanokat hirdető kálvinista egyházunk jelenét úgy, mint boldog jövőjét* semmiféle teremtett hatalmasságtól sem félhetjük, ha az örállók és vezetők szívök és lelkök szerint, minden névvel nevezendő mellékes érdek kizárásával, végezik nemesak hivatalos kötelességüket, hanem a magasztos cél felé törekvéshez megkivántató teendőiket.

Kiseb és nagyobb bajok, akadályok, mint mindenhol az életben, úgy az egyház terén is előfordulnak ezentul is; de azoktól csak a kishitűek és erélytelenek rettennek vissza; míg az erélyes, bátor és hithű férfit — mint a temesvári esetben közelebbről is örömmel láttuk, — egymaga is legyőzi azokat; mennyivel inkább legyőzzük, ha sokan, mindnyájan egyesülünk a szent célra. Vannak fájdalom a mai időben is emberei a sötétségnek, az embertársak közötti egyenlenség szításának, kik a mások hitbeli meggyőződését nemhogy tisztelnék, de kigunyolni, a magukéhoz idomítani s ez által más hitfelekezetnek kárt tenni igyekeznek. Ezek ellen elismerem, sokszor nehéz, fáradtságos a küzdelem, de gyönyörűsége és eredményre vezető is.

Az evangéliumi hamisítatlan tudomány, a tulságokban nem csapongó szabad eszmék, a józan felvilágosodás, az igaz kálvinista vallás terjedésének, hódító erejének utjába lehet akadályt gördíteni, ideig-óráig tévuttra is lehet azokat terelni; de a tökéletesedés felé haladó s az igazság utját járó kerek forgását s így a mi kálvinista egyházunk boldog jövőjének elérkezését is megakadályozni lehetetlen.

Természetesen, ez nem rövid idő alatt történik meg s ezért a hitben, reménységben és munkában lankadnunk nem szabad. S az is bizonyos, hogy a gyarló ember csak törekszik a tökéletesedés felé, de ezt a földi életben teljes mértékben el nem érheti.

A szabad eszmék, az igazság hatalmas, legyőzhetetlen erején kívül rendíthetetlen alapja egyházunknak a mi *önkormányzati jogunk*, ez a rendkívül nagy becsben tartandó hatalom, mely ha nem szentségtelen kezekkel, hanem eszményi tisztasággal kezeljük, nemcsak egyházunk haladását, jövőjét biztosítja, hanem —

ha a szükség úgy kívánja — édes hazánk alkotmányos jogait is megvédelmezi s ugyanazért annak épségben tartásáért, ha kell — mint a történelem tanúsítja — számíthatunk minden igaz magyar ember támogatására, segélyére.

Vannak szentesített egyházi s világi törvényeink, melyek kötelességeinket megszabják, jogainkat — ha komolyan egyező akarattal követeljük — biztosítják.

Szóval a haladás, előmenetel ma már a mi akaratunktól, buzgóságunktól, intézményeink iránt való szeretetunktől, áldozatkészségunktől ügg s így elkövetkezett azon idő, melyet Gróf Lónyay Menyhért lemondólevelében említ, midőn a nem oly kitűnő képességű és állásu egyén is — a szerénység megsértése nélkül — elfoglalhatja azon magas állást, melyre hitrokonaink bizalma méltatta.

(Folyt. köv.)

### Válasz,

Zoványi Jenő ur „Hollandia és Magyarország” című cikksorozatára tett „megjegyzéseire.” Megjelent a „Sárospataki Lapok”-ban.

A legnagyobb merészségnek fogják egyesek minősíteni jelen felszólalásomat, sőt akadnak olyan elfogultak, bálványozók, bóklok is, a kik anathémat, „feszítsd meg”-et kiáltanak válaszomra, mert én a „kicsiny” „az országszerte jól ösmert (? ! ?) történettudóssal (? )” újat merészelek huzni, szóba merek állani, magamat védelmezni merészelem. „Hogy is merészelez te kicsiny veréb megszólalni, — mondják sokan — a hatalmas jelenlétében, nem felsz, hogy lecsap a madarak királya könyörtelenül és összetör úgy, hogy még a halál sem veszi semmi hasznodat ? !”

Nem félek! mert az igazság, még a „kicsinyek” kezében is igazság marad, azt doronggal, ökleléssel, erőszakkal sem lehet elnyomni, az: „kitör és eget kér!” Nem félek; mert elnémíthatatlan igazságnak vagyok birtokában, melyet csak amugy „légből kapott spekulációkra” épített „megjegyzések”-kel még egy „felkent nagyság” sem nyomhat el. Tiltakozom az ilyen kicsinylő, lenéző, elbizakodott hang, a „történet tudomány érdekében” tett alaptalan támadás ellen; bármilyen „nagyság” részéről jöjjön is az; ilyen hangon nyilatkozó „megjegyzések” ellen különösen akkor, midőn tudom, érzem, hogy a szóban forgó kérdésben megdönthetetlen igazságoknak vagyok birtokában; és akkor, midőn látom, hogy rossz akarat vezérli a t. „megjegyzések” íróját s az „igazságnak látszatával hamis és félszeg tudománynyal” akar másokat megmaszlagolni, engem befeketíteni.

De miről is van szó m. t. olvasóközönség? Én Uram Istenem! nagy bünt merészkedtem én elkövetni; beléptem ama szent föld határára, hol én, a gyarló tereutmény, „tudatlan” lény még sarutlan lábbal sem jelenhetek meg; mely egyedül Zoványi Jenő uralására van fentartva; az ő birodalma ez esupán; ő látja be e roppant birodalmat kifogástalanul sas szemével; ő itt mindenható, mások csak „haszontalan kontárok.” Beléptem e szent berekbe, a történettudomány előcsarnokába, s mivel ott „haszontalan munkásnak” bizonyultam, kimondatott reám a sententia: „halál fia vagy!” Mélyen tisztelt uram! Most másodszor hoz össze a könyörtelen sors önrel. Az első eset ezelőtt 7 évvel

történt. Mint a nyiregyházi ág. hitv. ev. főgymn. szuplikáns diákja jártam T.-Földváron, hol, az ottani luth. lelkész vendége voltam, mint luth. iskola kiküldöttje. Kérdezősködtem a helyi viszonyok után, s különösen sokat beszélgettünk önről, mint a helybeli ref. papról. Habár tapasztalatból már tudtam, hogy nem mindenütt szívesen veszik a szuplikáns látogatását, elhatároztam mégis, hogy felkeresem önt is, mely lépés megtevésére az adott jogot első sorban, hogy én is ref. vagyok. Nem éppen jó előtételekkel indultam utamra. A kapott információk nem valami hizelgők voltak önre vonatkozólag t. tanár ur!

Sajnos, hogy az információ szóról-szóra bevált; engem ön, t. uram, — „mivel a ref. egyház eltörölte a szuplikációt” — szobájába sem boesátott be. Az a pár szó, melyet önrel váltottam, nemcsak könyvecskémbe, de szívembe is kitörölhetetlenül fel van jegyezve: s meggyőzött a fenti információ sajnálatos igazságáról. Igen, t. uram, mert ez a tette, hogy egy távol idegenbe szakadt gyermekembert, oly érzéktelen hidegséggel zavarjon ki házából — nem keresztyén emberhez illő eljárás volt.

És ön, t. uram, nem elégedett meg az ellenem ok nélkül elkövetett „kiutasításával”, hanem támad másodszor is, de ismét — méltatlanul. Támad, hogy ferde meggyőződéseit még az axiomált igazságokkal szemben is rá oktrojálja a rosszul informált, vagy a kérdésben teljesen tájékozatlan olvasó közönségre, „hogy magának még érdemtelenül is hirnevet iparkodjék szerezni.” A kálvinista infallibilitás, t. tanár ur, non sens, ezt önnnek még a római pápával szemben is vitatnia kellene, teljes erejével és összes tudományával, s imé: etiam tua culpa est!

Támad ön, t. tanár ur, és pedig alaptalanul, „s az igazság látszatával” félre akarja, illetve maga részére akarja hódítani, már öntől meglehetősen elidegenedett olvasó közönséget. Otthonosságot, jártasságot arrogál — csalhatatlan módon — még ott is, hol tapasztalata vajmi kevés van! A hollandiai viszonyokról ily tudós modorban csak az beszélhet, a ki azzal jól megismerkedett. Már pedig ön, t. tanár ur, 6 hónapi utrecht tartózkodása alatt nem sok csalhatatlan adatot gyűjthetett, mely időt — *positioe tudom* — nem is a holland nyelv elsajátítására, nem is a holland viszonyok megismerésére fordította, hanem: *dolgozata elkészítésére*. Kicsinyes dolog volt önnek a *végtelen gyerekes, hancurozó* hollandus diákokkal padot ülni, a professorok előadását hallgatni; az élvezett szép stipendiumot saját kedvtelésére, s kéjkirándulásokra sokkal okosabb és illőbb (?) volt felhasználni.

Válaszommal teljesen el akartam hallgatni; mert nem *akarom*, hogy „nevem minél többet lássam nyomtatásban!!” — Hanem e becses lap olvasó közönsége iránt érzett tiszteletem, — hogy nem éppen bolondságot, tüskét, bogarat táltam fel — kényszerit felszólalni; de másodszor egyéni reputációm érdekében is kénytelen vagyok az igazságnak alapos feltárásával az ellenem irányzott alaptalan támadást visszaverni. Pontról-pontra fogom követni az ön „megjegyzéseit” s kimutatom, hogy helytelen az ön támadása. A konsequencia levonását az elfogulatlan olvasó közönségre bízom!

1. Téved ön, t. tanár ur, ha azt teszi fel rólam, hogy én munkácskámnak valami nagy jelentőséget tulajdonítanék, nagy igényeket fűztem volna megjelenéséhez. Nem! Sokkal szerényebb vagyok igényeimben; a *tudományos nagyozolást, hiuságot pedig*: szívem

mélyéből gyűlölöm. De miből is tudta következtetni alaptalan vádját?! Abból a „*felfoháskodásból*“ melyet cikkem végére illesztettem?! Mit, hát még ilyen is szemet szur önnek, egy keresztyén embernek, egy ref pap tanárnak?!? Tanár ur! Krisztus követője ön *valóban*? Keresztyén ember ön *igasan*? Engedjen meg: én nem hiszem! Súlyos vád; de van alapja. Ha önnek, t. tanár ur, még az is szemet szur, — ha valaki bevégezett munkája után hálát ad az édes Atyának; ha követi Jézus magasztos példáját, ki soha meg nem kezdett, be nem végzett semmi — semmiféle munkát a Mindenható dicsérete nélkül: — mondom, ha ez önt bántja: akkor az én vádam nem alaptalan. Botránkozászköve az én „*felfoháskodásom*!“ Mit ér a tudós fő, ha a sziv üres; a mit az ilyen ember produkál: csak szó . . . szó . . . szó . . . de — élet nélkül.

„Ne ítélj, hogy ne ítéltesél!“

2. Nem áll, hogy én csupán a „hires tanárok vonzó erejének és a városok szépségének“ tulajdonítanám ama jelenséget, hogy a magyar tanulók a 17. század elejétől kezdve oly tömegesen látogatták a holland egyetemeket! Olvassa el, t. tanár ur, jobban az 1901. évi 43. számban megjelent bevezető cikket, ott megtalálja állításának alapos cáfolatát. Én ott felemlitem felsőbb iskoláink hiányát; a hazai zavaros állapotokat az egyházi életben, s ama nagy előnyöket, melyeket *sok ideig* a külföldi professorok hallgatása nyújtottak. S ha hozzá vesszük ezekhez a hires tanárok vonzó erejét, a városok szépségét, a polgárok jószívűségét és szeretetét a gazdag stipendiumok ellátását — akkor remélem, eléggé megfeleltam ama kérdésre „Miért látogatták ifjaink oly tömegesen a holland egyetemeket?“

3. Az általam felsorolt 4 hollandus egyetemről helyesen iram, hogy „csaknem ezerre menő“ magyar ifju tanult ott, — ezt a t. tanár ur is elismeri, habár azt is megjegyzi: hogy adataim, többé-kevésbé hiányosak. A kimutatással, a bizonyítással persze adós tetszett maradni! Ez nem baj, m. t. olvasó közönség, elmondom én Zoványi ur igazolására azt, hogy közös forrásból meritettük adatainkat. Az *utrecht* könyvtárban levő „*Album studiosorum*“ -ból: Honnan merem én ezt állítani?! Onnan, hogy Zoványi ur széljegyzetekkel, megjegyzésekkel látta el e könyvet, a hibásan nyomtatott neveket kijavította, (persze nem mindig helyesen!) és az utókor számára hallhatatlanná tette munkáját, nevét azáltal, mert minden kijavított név és jegyzés után, szépen odairta monogrammját: *Z. J.* Egy kis hiúság; no de ez neki meg bocsájtható jobban, mint nekem a: „*felfoháskodás*“?!? Nos, tehát forrásunk egy es ugyanaz, és az én adataim — csodálatos módon: többé-kevésbé — mégis hiányos.

Nem lehet-e észrevenni itt is, m. t. olvasó közönség, egy *parányi* (!) rosszakaratot?! Különben elmondom még Zoványi ur igazolására azt is, hogy egy hires kolozsvári történet professor azt mondotta, hogy adataim teljesebbek és bővebbek, mint az eddigiéik. Pedig ő ösmeri a Zoványi ur névsorát is!!

Az csak olyan „felületes spekuláció“, és én ha azt állítja a t. tanár ur, hogy én „a franekeri, harderwyki egyetemeknek még hírét se hallottam volna.“ Tanár ur! higgye el — lelkemre állítom, voltam is Franekerába. Naplójegyzeteim is vannak e városból, s több kedves emlékem maradt fenn máig is. S ha nem foglalkoztam ezekkel az egyetemekkel és a deventerer atheaummal, egyedüli oka csak abban rejlik, mert sem időm, sem alkalmam nem volt reá; de meg úgy gondolkoztam, hogy a manapság is fennálló és virágzó négy

egyetem adatai bizonyára jobban fogják érdekelni a m. t. olvasóközönséget. Lám, t. tanár ur, milyen „felületes az ön spekulációja,“ mégis én reám kiáltja a: „feszítsd meg“-et!

4. „Hogyan tudták magokat Hollandiában fentartani a magyar ifjak?“ e kérdésre adott „felületes spekulációm“ ismét jobban beválik, mint az ön „történeti tudomány“.

Az „*academica promotio*“ oly csekély összeg volt (és kevesen is élvezték), hogy az még uti költségre is kevés volna Hollandiáig; mivel tudva van, hogy az akkori primitív közlekedési eszközök mellett 3–6 hónapba került míg e nagy utat megtették. Az *academica promotio* így hát nem valami nagy segítség volt, a szegény diáknak, de igenis a főurak, a városok egyes jótétevek adományai; különösen a hollandus nép szeretettel vette őket körül s magok az egyetemek előjárói is fölkarolták őket: ingyen kosztot, tandíjmentességet élveztek. Később jött aztán a stipendium. Azt hiszem, ez sem éppen „felületes spekuláció“ Így megirtam én ezt a leideni, utrecht, gróningeni egyetemekről írott pár sort megjegyzéseimben. Csudálatos, hogy az ön történeti tudományá itt ismét excentrizál!

5. „A magyarság a régi régi időben intelligenciáját képezte a holland egyetemeknek“ egy cseppet sem „bátor“, még kevésbé „merész“ de igenis: *igaz* mondás részéről. Ne szégyenelje bevallani, t. tanár ur, hogy ön, mások és én is, méltatlan utódjaik vagyunk a Hollandiában járt kiváló elődeinknek, ők dolgoztak és hallhatatlanná tették nevüket azzal, hogy kitünő munkáik, ott náluk, külföldön jelentek meg. „A rég-régi jó időben“ ismétlem még egyszer, midőn volt idő, hogy az egyetemi hallgatók *összes száma* 20–26-ra ment és köztük 15–20 magyar volt, óh ekkor nem volt csoda az, ha a magyarok „intelligenciáját“ képezték a hollandus egyetemeknek. Én mondtam, és be is bizonyítottam állításomat míg a t. tanár ur ennyivel cáfol ilyen „igazolatlan és igazolhatatlan állításokat nem, nem szabad csak úgy a levegőbe eresztetni egy ily nagy igényű munkában!“ Miért t. tanár ur!?! ez a kérdés! Nem tetszik érteni, hogy sántít az ön „nagy igényű történeti megjegyzése?“

6. „Sajnálom, hogy többszörös kutatásom dacára nem tudtam találni egy rendszeres kéziratot, mely átlátható képet nyújtana a régi magyarok itteni életéről“ ez a mondásom sem tetszik Zoványi urnak. Hogy miért nem? ezzel ismét adós marad. Azaz nem: azt nem ismeri el, hogy „*rendszeres kéziratok*“ lettek volna, hanem ellenkezőleg ezt állítja, hogy voltak „*naplók és emlékiratok*“. Hát a kettő között most már nem tudom, milyen különbséget tesz Zoványi ur. Én, az általam említett „*rendszeres kézirat*“ alatt „*naplót emlékiratot*“ érttem, melyet a „*Verein deutscher u. ungarischer Studenten*“ elnöke még ma is vezet. Ilyet nem találtam én a régi időből, de nem találtam „*naplót, emlékiratot*“ sem, (ha már különbséget akarunk tenni a kettő között) — a mit én — még egyszer mondom, nagyon sajnálok.

7. A 6. „megjegyzésre“ a 3. pont alatt van válszom.

8. Tanár ur! nagyon kereste a kákán a csomót. Gyönyörű (!) és fontos történeti „megjegyzés“: „Miért irtam én *Oosterzeet* van“ nélkül és *Beets*-et „van“ nál?! mert ez így hibás!“ Igaza van t. tanár ur, de azokat kérdezze meg a nyomdásztól, miért cserélte fel?! Hogy én helyesen irtam, mellettem — biztos tudáson kívül — kéziratomban bizonyít. . . . Grotius és Car-

tesius leideni professorok voltak, mégegyszer állítom!!  
Ha az ellenkezőjét, bebizonyítva látom, meghajlok a  
„történeti megjegyzés” előtt.  
(Kolozsvárt).

(Folyt. köv.)

*Birtha József.*

## KÖZÉLETÜNK.

### Ev. reform. egyetemes konvent.

— Saját tudósítónktól. —

Budapest, április 30.

#### Második nap.

A gyűlés második napján a gyengélkedő *Kun Bertalan* püspök elnöki helyét *Kiss Áron* püspök foglalja el.

A tegnapi ülés jegyzőkönyvét *Sass Béla* és *Rádacsy György* jegyzők felolvasván, csekély módosítással megtörténik a hitelesítés. Azután áttér a gyűlés a napi rendre.

*Sass Béla* a *vallás és közoktatásügyi miniszter néhány leiratát* terjeszti elő; melyek közül az elsőben válaszol a miniszter, a lelkészekre kirótt adóknak és egyéb közterheknek a jövedelem, kiegészítési összegek után is számításba vétele s levonása tárgyában. A miniszter a terheknek beszámítását a kongruába, nem teljesítheti. A második leirat az erdélyi ev. ref. egyházkerületben alkalmazott helyettes lelkészek jövedelem kiegészítési tárgyában keletkezett konventi előterjesztésre válaszol. A válasz szerint a h. lelkészek nem kaphatnak congruát. Az országos ev. ref. közalapba a lelkészek által fizetendő évi járulékoknak a lelkészi jövedelem kiegészítése alkalmával potlólag levonása tárgyában adott miniszteri válasz szintén tagadó. A lelkészek közalapi terheit a congrua nem viselheti. De már a lelkészek jövedelmi kiegészítésének birói lefoglalása tárgyában kijelenti a miniszter, hogy a congrua birói foglalás alá nem eshetik.

*Dókus Ernő* a *konventi kongrua bizottság* jelentését olvassa fel. E szerint a miniszter által adott káplántartási segélyből az 1900. évben kiadatott 17,193 k. 23 f. Az 1901. évben 20,570 kor. 51 f. Maradt tehát a káplántartási alapból: 8226 kor. 26 f. Az időközi kamatokból 551 kor. 84 fillér. A gyűlés a jelentést tudomásul veszi.

*Pokoly József* a *közigazgatási bizottság* jelentését terjeszti elő. Főbb pontjai a következők: a dunamelléki egyh. ker. belmissióra vonatkozó felterjesztése a zsinatielőkészítő bizottság elé terjesztendő. Egyetemes névtár, melynek készítését dunántul javasolja, nem szükséges, különben is nagyon sok költségbe kerülne.

A tiszántuli kerület egyetemes magyar reformált egyházunk használatára szánt új halotti énekeskönyv készítése tárgyában küldött fölterjesztésére azt határozta a konvent, hogy az ügy tétessék le a kerületekhez véleményes jelentéstétel végett. Az erdélyi igazgató-tanács ama kérdésére, hogy az egyházi szolgálatban állott, de nyugalomban vonult hivatalnok egyházfegyelmi hatóság alá tartozik-e? A konvent válasza igenlő.

A jelentés tudomásul vétetik.

Ezután következett a gyűlés legfontosabb tárgya a *zsinati előkészítő bizottság* jelentése, melyet *Zsigmond Sándor* terjesztett elő. A bizottsági javaslatot *Kun Bertalan* püspök és báró *Bánffy Dezső* elnökle alatt *Antal Gábor*, *Molnár Béla*, dr. *Bartók György*, *Fejes István*, gr. *Dégenfeld József* és *Zsigmond Sándor* készítettek. A jelentés két főrésze van osztva. Az első az állam és egyház viszonyáról szól; a második a belkörü intézkedést kívánó ügyekben ad javaslatot.

A jelentés első részéhez, minthogy az 1848. XX. t.-c. 2. és 3. §-ának végrehajtásával szoros összefüggésben hozzászóltak. Itt is inkább a 3. §. által kívánt egyházi és iskolai terhek állami fedezésének módosításaihoz. A jogi egyenlőségre és viszonyosságra vonatkozó tételek változatlanul elfogadtattak.

A vita folyamán elsőnek gr. *Tisza István* szólal fel. Elismeri, hogy némely vidéken a nép vállán a teher elviselhetetlenül nagy s ebben az ügyben valamit kell tenni, helyes, hogy az államhoz folyamodjunk, de autonóm jogainkat csorbítani nem engedhetjük. Azonban első teendők, ha ez ügyet véglegesen megakarjuk oldani az *egyházi adózás rendezése*, illetőleg leszállítása s midőn az adót elhordozhatóvá tettük s megtudjuk mi a fedezet nélkül maradt kiadás: azt kérjük a törvényhozás útján az államtól, de addig is kérjük a segély növelését. A javaslat az állami segély kérését külön akarja választani az egyházi adózás rendezésétől, ő pedig egyesíteni óhajtja. Ez irányban módosító javaslatot olvas fel.

Gr. *Dégenfeld József* azt vitatja, hogy a két javaslat lényegében nem különbözik egymástól ő tehát bármelyiket elfogadja, *Mezei Albert*, *Czike Lajos György* Endre rövid beszédekben csatlakoznak gróf *Tisza* indítványához *Antal Gábor* némi aggályt lát abban, ha összekötjük a kettőt, mert akkor majd hosszabb időre talai elmaradni a segélyzés, egyébként ő is a mellett van, hogy az adózást rendezni kell.

A javaslat gr. *Tisza István* módosított szövegével fogadtatik el.

A konvent által elfogadott javaslat az 1848. XX. t.-c. végrehajtására vonatkozólag egész terjedelmében a következő:

I.

Az állam és egyház s a felekezeti viszonyra nézve:

A.

Egy értelemben van a bizottságunk a kerületek felterjesztésében foglalt azon kívánsággal, hogy az 1848. évi XX. és az 1868. évi LIII. törvénycikkekben lefektetett s a különböző vallásfelekezetek közötti egyenlőséget és viszonyosságot megállapító nagy elvek érvényre juttatása érdekében zsinatunknak lépéseket kell tennie. És pedig:

1. Szükségesnek tartjuk, hogy a katonaságnál az evang. reform. vallásu katonák számarányának megfelelő lelkészi állás szerveztessék s ezek egyenlő jogkört nyerjenek a római katolikus tábori lelkészekkel. A konvent tett ugyan már ily irányban lépéseket. Sikere nem volt. Most tegye meg a zsinat, kapcsolatban azzal, hogy kérje, miszerint az ev. ref. vallásu katonák, saját lelkészeik előtt, a mi egyházunk szertartása szerint tartandó istentisztelet keretében, eskettessenek fel.

2. Szükségesnek tartjuk, hogy a vallásoktatás kérdése úgy az állami, mint a községi iskolákban, valamint a katonai reál- és zárdai, vagy más kath. jellegű

iskolákban az egyenlőség és viszonyosság elvei alapján oldassék meg. Nem szoritkozunk itt csupán arra, hogy egyházunk vallástanítói méltányos dotációban részesüljenek, hanem arra, hogy vallástanítóink minden iskolában helyet nyerjenek s egyházunk tanainak tanításától a növendékek el ne vonassanak. Ez irányban fontosnak tartjuk, hogy a vallástan a magántanulókra nézve is kötelező tantárgyá tétessék s az osztályjegyzék, a feljebb vitelnél éppen úgy megkívántassék, mint a nyilvános tanulóknál.

3. Szükségesnek tartjuk, hogy az ágostai testvérekkel a mult esztendőben megújított egyezség (konventi jegyzőkönyv 58, 50/1901. szám.) a zsinatnak bejelentessék, részint azért, hogy ezen egyezséget szankeionálja, részint azért, hogy hatalmazza fel a konventet arra, hogy ha és amennyiben szüksége merülne fel: az ágostai testvérek legfőbb hatóságával egyetértve intézkedhessék az egyezség módosítása iránt.

4. Azt, hogy egyházunk az állami ünnepélyeknél ne mellőztessék, hogy ünnepeink egyenlő elbírálás alá essenek a római katolikusokéval, s a vasárnap munkaszünet ne csak az ipari, hanem a mezeti és hivatali munkára is kiterjesztessék, nem óhajtja bizottságunk a zsinat elébe vinni. A konvent azonban esetről-esetre, a szükség szerint, tehet ez irányban kellő intézkedést.

5. Mellőzendőnek tartjuk azt, hogy zsinatunk lépést tegyen a főrendiházi törvény oly irányu változtatására, miszerint mindenik püspök és főgondnok helyet nyerjen ott.

6. Arra nézve, hogy az egyetemeken protestáns fakultás állíttassék, még egyházkerüleink sem foglaltak állást, idevonatkozó munkálatuk folyamában van. Elégnek tartjuk, ha a konvent ez ügyet nyilvántartja s a beérkezett vélemények alapján majd érdemileg is foglalkozik vele.

7. Mellőzendőnek tartjuk, hogy zsinatunk lépést tegyen a férfi- és női szerzetrendek beköltözése tárgyában, törvényhozási intézkedés megtételére.

8. Mellőzendőnek tartjuk, hogy minden, minket illető országos törvény előkészítésénél meghalgtassék egyházunk, mert ez egyenesen a törvényhozás korlátozására vezetne.

9. Arra nézve, hogy tanáraink, tanítóink az állami és községi tanárokkal és tanítókkal egyenlő kedvezményekben részesüljenek, nem szükséges a zsinatnak tenni lépéseket. Elég, ha ez irányban a konvent figyelme felhivatván — ez a hozzá bejelentett, feltárt és megindokolt ügyben, az államkormányhoz fordul s az ugyanazonos szolgálatra való tekintetből, azokat a kedvezményeket kéri tanáraink s tanítóinkra is kiterjeszteni.

10. Nem tartjuk szükségesnek, hogy az egyházunkat és iskoláinkat érdeklő országos törvények hatályának a magyar korona összes országaiban levő ev. ref. egyházakra kiterjesztése tárgyában lépést tegyen.

11. Nem javasolhatjuk azt, hogy az 1868. évi LIII. t.-c. 12. §-ának visszaállítása iránt zsinatunk lépést tegyen.

#### B.

Az 1848. évi XX. törvényeknek, a bevett vallásfelekezetek összes egyházi és iskolai szükségletei fedezésére vonatkozó 3. pontjával foglalkozott és foglalkozni fog éppen a jelen konventi ülés is.

Sem az 1898. évi XIV-ik, sem az 1893. évi XXVI-ik, sem az 1883. évi XXX-ik, sem az 1894. évi, tehát a elkészíti, tanítói fizetések kiegészítésével, a gimnáziumok segélyezésével és sem állami tanárok nyug-

dijintézetével foglalkozó törvény által, egyházunknak ezen igényét kielégítve nem találjuk.

Határozott lépést kell tehát tennie zsinatunknak ez irányban.

Nagyon fontosnak tartjuk azonban azt, hogy zsinatunk körültekintően járjon el.

E tárgynál első sorban az veendő figyelembe, hogy anyaszentegyházunk tagjai egyes vidékeken valóban elviselhetlen terhet viselnek, s bár tekintettel kell lennünk egyházunknak kielégítésre váró egyéb szükségleteire is, az első és legégetőbb közcél, melynek megoldására egyházunk saját ereje merőben elégtelen, a helyenkiut elviselhetlen adóteher leszállítása képezi.

Nem tartanók azonban helyesnek, ha az ügy az egyházi adózás kérdésének olyattén megoldásával hozzatnék kapcsolatba, mely az egyes gyülekezetek legfőbb önkormányzati jogának: a költségvetési jognak lényeges csorbitását vonná maga után, valamint végzetes ballépés volna az állami dotáció kérdésének megvonását az adózási ügynek az egyetemes egyházra kiterjesztendő általános és végleges rendezésétől tenni függővé.

De igenis hangsúlyozni kívánják, hogy az állami dotáció első sorban a tulmagas adóteher leszállítása céljából kérendő s a nyert dotáció az adózási ügy fokozatos megoldásával karöltve első sorban erre a célra fordítandó.

Ennélfogva annak hangsúlyozása mellett, hogy egyházunk az 1848. évi XX. t.-c. 3. §. merev végrehajtását nem kívánja, anyagi erőnknek és a hivek adóteherviselési képességének gondos számbavételével mutatandó ki ama szükséglet, melynek fedezésére az egyház, a saját ereje, hiveinek adóviselési képességének tulfeszítése nélkül, elégtelen s úgy kéri egyházunk az országos törvényhozás útján a dotációnak 10 évről 10 évre megállapítását.

Ez utóbbit és így azért, mert a kor és fejlődő igények évről-évre több követeléssel állanak elő s e fejlődő igényekkel szemben ma meg sem volna állapítható szükségletünk s nem lenne államháztartásunk keretében az égető kérdésnek a mai viszonyokhoz arányított megoldása keresztül vihető.

A midőn tehát egyetértünk mindnyájan s egyakarrattal valljuk, hogy az 1848. évi XX. törvénycikk 3-ik §-ának betű szerinti keresztülvitelét nem kívánjuk, ugyanakkor egyet kell értenünk abban is, hogy az állami dotációt, nem esetről-esetre, az országos költségvetés keretében, hanem törvényhozás útján, 10 évről 10 évre megállapítandó oly összegben kérjük, mely mostani szükségleteinknek megfelel.

A gyűlés ezután a belkörü intézkedést kívánó ügyekben adott javaslatot tárgyalta és többek hozzászólása után egész terjedelmében elfogadta.

(Folyt. köv.)

#### A debreceni egyházmege közgyűlése.

(Folytatás.)

A töke pénztár költség előirányzata — mondja az egyházhatóság jelentése meg van tartva, feltűnő jelenség azonban, hogy az Egyháztér 5. sz. háznál 2 *boltbér* 738 k. 46 fill. odaveszett. Miután előzetesen fizetendő a haszonbér, *ki ezért felelős?* Az ezen alap által fentartott 12 ház fentartási költségeit magasnak találjuk, mivel egynek-egyenek átlagos évi költsége a 300 koronát meghaladja. Feltűnő továbbá, hogy bár az egyház algondnokot tart és fizet, az egyházfiaknak tiszt-

teletdíjok van, a harangozók rendes fizetésökön kívül orgona húzásért külön díjat kapnak, *egyik szolga a mostanában renovált nagy templom tisztán tartásáért, rendes fizetésén felül 100 kor. fizetést huz, mégis a nagy templom ablakai az egyházlátogatóság tapasztalatai szerint porosak és pókhálósak.*

A válaszirat ezekre vonatkozólag így szól: „A midőn köszönettel látjuk, hogy a sok gáncsoló észrevétel után egyben, még pedig igen fontos dologban, a tőkepénztár költségelirányzatának megtartásában az elismerés kifejezésével is találkozhatunk, ugyanakkor tisztelettel jelentjük, hogy az Egyháztér 5. sz. háznál 738 k. 46 fill. boltbér követeléseit *felelősségre vonni senkit nem lehet.* Ennél a háznál ugyanis a boltok jóvedelmezésére nagyon nehéz körülmények állanak fenn, habár az építés alkalmával az ilyen bolti helyiségek és lakások igen keresettek voltak és nagy bérösszeget jóvedelmeztek, a változott közgazdasági viszonyok miatt ma már városunkban sok bolthelyiség és lakás van üresen. Ez az oka, hogy ezeknek a boltoknak bérletét kedvezményekkel tudtuk csak annyira is biztosítani. Ilyen kedvezmény volt, hogy a cautio letételét a bérletnek elengedtük, mert különben nem lett volna bérletünk. Ily cautio nélkül bérelte az egyik boltot Csiki Géza hentes, ki egy darabig fizette is a bérösszeget, aztán egyszer csak megszökött. A boltja bírói zár alá került. Természetes, hogy a bírói zár ideje alatt a boltbérkövetelést fenn kellett tartanunk. Hogy aztán a bíróilag eladott csekély felszerelés árából alig folyt be valami, azért felelőssé senkit nem tehetünk. A másik bérletnek egy bádogos volt, ki szintén fizette egy ideig a bért. Ez is jobb, mintha üresen állt volna a bolt. Aztán hátralékban maradt a bérrel, a mikor szorongattuk a fizetésre minden törvényes uton, de sikertelenül, míg ki nem kellett mozdítani a boltból a nélkül, hogy bevehettük volna rajta a követelést. *Bizonyos, hogy mulasztást egyik esetben sem követett el senki, tehát a felelősség senkit sem terhelhet.* De az is bizonyos, hogy a boltbér elveszettnek, tehát törvénytelennek nem tekinthető, mert fenn van a lehetősége, hogy a különben fiatal Csiki Géza még abban a helyzetben lesz, hogy rajta a követelés bevehető; épen így áll a dolog az élő bádogossal szemben.

A házfentartási költség 14-felére osztandó, mert a tőkepénztár 14 házat tart fenn s az ezen házakra kiadott 3677 kor. 38 fill. nem is tekinthető teljesen fentartási költségnek, mert annak egy jó része 1673 k. 23 fill. több évre kiható átalakítás és javításra lett fordítva, úgy, hogy ez összeg leszámítása után egy-egy házra 140 korona esik, a mi bizony bizony sokuak épen nem mondható, sőt a debreceni viszonyokhoz képest nagyon is mérsékelt.

Az egyházlátogatóság pótjelentésében megjegyezvén, hogy az egyház által fentartott házak számát a rendelkezésére állott közegek előadása szerint 12-nek, a válasziratban foglalt felvilágosításokat az egyházmegyei közgyűlés figyelmébe ajánlja.

Az e. m. közgyűlés az elveszett két boltbér ügyében felhívja az egyháztanácsot, hogy e tárgyban vizsgálatot tartván annak eredményéről tegyen jelentést.

A többi pontokra vonatkozólag a közgyűlés határozat hozatala szükségét nem látta, bár a nagy templom ablakainak poros és pókhálós volta elég hosszú tárgyalásban részesült, a mely tárgyalás folyamán az egyházlátogatóság, az illetanból is oktatást kapott, hogy t. i. az ilyen dolgokat, ha már észreveszik, nem papírra tenni, hanem csak úgy megsugni lett volna illendő.

Az egyház ispotályi pénztárnál — mondja az egyházlátogatóság jelentése — el van adósítva a város 22 k. 92 fill. tűzkár elleni biztosítási díjjal s ez a vagyon kimutatásban is szerepel, számított ez összeg 1899. jul. 27-től a midőn a *biztosítva nem levő* ispotályi torony leégett. Kit terhel a felelősség?

A válaszirat szerint, az ispotályi torony leégéseért sem veti fel az egyházlátogatóság a felelősség kérdését, ha visszagondol a nt. egyházmegye 1900. évi aug. 24. napján tartott közgyűlésében 106. sz. a. kelt végzésére és az egyházkerület 1900. évi nov. 14. s következő napjain tartott közgyűlésének ezen végzést megerősítő határozatára, mert ezek szerint vált jogerőssé az ispotályi telep rendezése létrejött egység, melynek 1. pontja értelmében jutott az ispotályi templom és torony ev. ref. egyházunk tulajdonába, az előtt, tehát a torony leégése idején is annak tulajdonjoga, tehát fentartási kötelezettsége is a várost illette és ev. ref. egyházunk csupán a költség visszatérítésének fentartásával ment bele a tarthatatlan állapotban volt torony tetejének kijavításába, a mikor a leégés történt. *Nem lévén egyházunké a torony és templom, annak biztosítása nem ev. ref. egyházunkat terhelte, így a felelősség kérdése itt az egyházzal szemben nem vehető fel.* A 22 kor. 92 fill. tűzkár elleni biztosítási díj pedig onnan származik, hogy főgondnok ur a torony leégése után azonnal utasította a gazd. gondnokot a templom tűzkár elleni biztosítására: természetes tehát, hogy a díjat a várossal, mint tulajdonossal szemben követelésül kellett könyvelni.

Az egyházlátogatóság pótjelentésében, hangsúlyozván, hogy a biztosítás a leégés után tényleg megtörtént, a válasziratban foglaltakat a közgyűlés figyelmébe ajánlja.

A közgyűlés mindezt hallgatagon tudomásul vette. Az ispotályi pénztár — az egyházlátogatóság jelentése szerint — a koldus-ápolda pénztárától dec. 31-én kölcsön vesz, holott ennek 134 k. 31 fill. deficitje van, míg amaz 1804 k. 04 t. növekedéssel zárul.

A koldus-ápol dai pénztárnál feltűnő, hogy noha deficitel küzd, mégis dec. 31-én kölcsön ad az ispotályi pénztárnak 2702 koronát, a Székely-Dienes ispotályi pénztárnak 620 koronát.

Cserepes Mihály és Kerekes György adó-pénztárnál alkalmazottak, továbbá Béder Ferencz özvegye, ki nek érje nem az ispotályi pénztárnál volt eljáró, *kegydíjait* az ispotályi pénztárból veszik, holott fizetésüket annakidején a tőke-pénztár fedezte.

A válaszirat ezekre így nyilatkozik: „Hogy a koldus-ápol dai pénztár dec. 31-én más pénztáraknak kölcsönt adhatott, annak az a magyarázata, hogy ez a pénztár a segédalapokból dec. 31-én tőke-aránybani járulékból 8645 k. 04 fillért kapott, melyre akkor egész összegében szüksége nem volt. Hogy tehát a felesleges összeg gyümölesztethető legyen, az egyházlátogatóság jegyzőkönyvében megnevezett pénztáraknak, melyek ugyanakkor, tultökésítés folytán kölcsönre szorultak, 3622 koronát saját előnyére kölcsön adott.

Hogy Cserepes Mihály, Kerekes György és Béder Ferencz özvegye az egyházi ispotályi pénztárból kapták, illetve ez utóbbiak most is kapják a *kegydíjait*, noha fizetésüket a tőkepénztár fedezte: ebben semmi kifogásolható nincsen, mert az egyházi ispotályi pénztár az egyház szabad rendelkezésére áll és célja épen a segélyezés. Az pedig, hogy az egyház saját elaggott keresetképtelen tisztviselőit, vagy ezek özvegyeit segélyezi: a méltánylás kérdése, melyet a

szeretet egyházának figyelmen kívül hagynia nem szabad.

Az egyházlátogatóság pótjelentésében kinyilvánítja, hogy az itt felsorolt dolgok felemlítésénél előtte nem a méltánylás kérdése forgott fenn — mi ellen kifogása egyáltalában nincs — hanem azon körülmény, hogy a tőkepénztár kiemelése látszik szemben egy külön rendeltetésű pénztárral.

A közgyűlés a nyert felvilágosítások után az egyház eljárását tudomásul vette.

Az egyházlátogatóság felemlíti, hogy az ispotályi templom tornyának gombjara kiadott 257 kor. 38 fillérre vonatkozólag nem talált egyháztanácsi végzést.

Az e. m. közgyűlés tudomásul vette, hogy ezen összeget az ispotályi vegyes bizottság utalványozta, melynek mint a városi és egyházi küldöttekből az alapító levél szerint alakult önálló bizottságnak saját hatásköre van.

A Vecsey-Bruckner alapnál a Trnkának és városnak eladott majorsági földre vonatkozólag egyházközségi határozat nincs, kérdi az egyházlátogatóság: miért?

A válaszirát azt feleli, hogy egyházközségi közgyűlési határozat nem kell, mert itt nem oly eladásról van szó, melyre a *törvény vonatkozik*, hanem az alapítványhoz kötött feltétel teljesítéséről. A kegyes alapítók alapító levele ugyanis ekként rendelkezik: „Ezen birtok az itt mellékelt tervezet szerint háztelkekül osztassék fel és *midőn értékesítésének alkalmas ideje eljövend*, részletekben *adassék el*.” Itt tehát az eladást magok az alapítók kötötték ki, miért az eladás már akkor, a mikor az alapítvány elfogadtatott, el volt határozva, s csak végrehajtásra várt és vár.

Az egyházlátogatóság az *eladáshoz* az egyházközségi közgyűlés hozzájárulásának szükségességét pótjelentésében is hangsúlyozza.

Az e. m. közgyűlés az egyház eljárását helyeslőleg tudomásul vette s így ez ügyben, az egyházi törvények 18. §-ában foglalt követelmények alól való felmentést a jövőre vonatkozólag is megadta.

Az *egyházi adópénztár* — mondja tovább az egyházlátogatóság jelentése — a vagyoni mérlegben 3993 kor. 81 fillér növekedést mutat, tényleg azonban sokkal rosszabbul áll, mint az előbbi év végén, melynek oka a nagymértékben felnövekedett egyházi adó hátralékban keresendő.

Az adó-főkönyvbe az 1895-től származó adóhátralékok évről-évre s a folyó évi kivetés vannak bevezetve; azonban a főkönyv sem a tartozás, sem a lerovás oldalán összegezve nincs; adószedési napló a pénztárnok s ellenőr által vezetetik, az utóbbi kerületek szerint; a naplókba felvett s az egyházi számvevő által ellenőrzött összegek időnként a pénztárba átadatnak.

Az egész ügykezelés nagyon nehézkes, helyesebb volna — az először előkészített ugynevezett anyakönyv mellőzésével — az egyházmegyében használt adófőkönyvi iv használata mellett egyenesen a főkönyv elkészítése s az adóíveknek — az adószedés megkönnyítése végett — évről-évre széthordatása s mulhatatlanul szükséges az adófőkönyv összegezése, a hátralékoknak év végén kitüntetése s a következő évi főkönyvbe átvetése, hogy az adófőkönyvek egymással évről-évre összefüggésben legyenek.

Az e. m. közgyűlés idevonatkozólag azt határozta, hogy az adóhátralékok behajtásának foganatosítására a közigazgatási hatóság az esperes útján kerestessék meg.

Az egyházlátogatóságnak az adópénztár ügykezelését illető megjegyzései és javaslatai, általában e pénz-

tár erősítése, az egyháztanács figyelmébe ajánlatnak s ezek megvalósítására teendő intézkedéseiről szóló jelentését a jövő közgyűlésre bevárván.

Két kántornak a fizetése az adópénztár terhére javasoltatott, de a körülmény a felsőbb hatóságnak bejelentve nincs.

Az egyházmegyei közgyűlés felhívja az egyháztanácsot a módosított kántori valamint a többi díjleveleknek mielőbbi felterjesztésére.

A rendes adóhivatalnokok mellett a könyvek elkészítésére irnokok alkalmaztatnak. Ezekre és a többi pénztáraknál előforduló másoltatásokra kiadások a számadásos évben 1878 k. 58 fillért tesznek ki. A másoltatásokon kívül választáskor (presbit.) névsor összeállítás, felhívás s szavazólap széthordására a kiadás 432 k. 58 fill. s így összesen 2311 k. 16 fill. volt. Feltűnő nagy összeg akkor, midőn a közigazgatási tisztviselők rendszeresített fizetése 23,122 kor. 53 fillért tesz s e tisztviselők közt rendes irnok van.

Az e. m. közgyűlés az egyházlátogatóság észrevételeit az egyháztanács figyelmébe ajánlja.

Számtételeiben a számadás — csupán 3 pénztárnál mutat hibát; de maga a *kezelés rendszere* bonyolult s kifogásolható. A kezelés egyszerűsítésére kell törekedni, melyet cumulativ rendszer mellett el lehet érni.

Mikor a forgalmi mérleg azt mutatja, hogy egyik másik pénztár többet tőkésített, mint ereje engedte volna, december 31-én kölcsön vesz más pénztáraktól. E kölcsönzés vagy egyszerűen eladósítás, vagy kötvények átvétele útján megy végbe. Az első műveletnél a kölcsönvevő pénztár károsodik, miután a sértetlenül fenntartott tőke nyers jövedelme s az általa teljesített kamát fizetések egyiránt emelik a tőkepénztár részére fizetendő kezelési hatod terhére, míg, ha kölcsönvétel helyett a szükséges kiadások a tőkéből fedeztetnének, el volna kerülve egy ugyanazon összegnek a tőkepénztár részére kétszeres megadóztatása. Ha pedig kötvényeken veszi át a kölcsönt, akkor a kölcsönadó pénztár károsodik a kamatba előlegezett összegnek, az utólagos kamat befizetéséig járó jövedelmével.

(Folyt. köv.)

Ss. L.

#### A békésbánáti ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Ápril. 22. és 23. napjain Szeged városában tartotta egyházmegyénk tavaszi közgyűlését. E közgyűlés több tekintetben ünnepélyes színezettel bírt. Ünnepélyes volt ez, nem csak külső jelenségekben, és mozzanatokban, de a szívek és lelkek érzelmeinek megnyilatkozásában is.

Az egyházmegye ezuttal töltötte be az ő boldog, és áldott emlékezetű gondnoka: gróf Ráday Gedeon halála által üressé vált gondnoki székét; csak nem egyhangu bizalommal ültetvén abba a diszes székbe nagy tevékenységű, buzgó, egyházas érzületéről országosan tisztelt régi tanácsbíráját: dr. Hajnal Istvánt. Ugyancsak e gyűlésen megható melegséggel nyilvánította az egyházmegye az ő nagy szeretetét, s becsülését nagy érdemű esperese: Szabó János iránt is, az ő 25 éves áldásteljes esperesi működése alkalmából, és vele együtt az egyházmegye szolgálatában szintén 25 év óta működő világi főjegyzője: Széll Ákos iránt.

Mindezek az ünnepélyes mozzanatok nagy számban gyűjtötték össze a nagy kiterjedésű egyházmegye lelkesi, és világi tagjait. Alig volt egyház, mely képvisi-

selve ne lett volna, némelyik pedig több tagu küldöttséggel is képviselve volt.

A gyűlést megelőzőleg a szép szegedi református templomban istenisztelet tartatott, a hol Bereczk Sándor lelkész imádkozék. Ennek végeztével ugyancsak a templomban esperesünk imádsággal, és a gyűlés fontosabb tárgyait jelző beszéddel nyitá meg a közgyűlést. Beszédében felemlíti, hogy utóbbi összejövetelünk óta mily nagy veszteség érte egyházmegyénket gróf Ráday Gedeon halálában, nem különben egyetemes egyházunkat, és nemzetünket is Tisza Kálmán elhalálása által. Fájdalommal emlékezünk meg — ugymond — elvesztésükről, és e fájdalomban csak az emel fel bennünket, hogy mindkét nagy halottunk áldásos örökséget hagyott reánk azon szellemi kincsekben, a melyek holtuk után is közöttünk élnek. Majd bejelentetik, hogy az egyházmegye gondnoki állására dr. Hajnal István választatott meg. Egy küldöttség megy érte, hogy őt a közgyűlésbe meghívja. Megjelenvén a tagok lelkes éljenei között az Ur asztala mellé áll, s ott leteszi gondnoki esküjét. Ezután eszmékben gazdag hosszabb székfoglaló beszédet tartott, a melyből néhány szép részletet kiemelve, itt közlök.

Legelőbb is Isten felé fordulva, az ő áldását kéri munkálkodására, és önmagára. Azután kegyeletes szép szavakkal emlékszik meg nagy nevű elődeiről, gróf Lónyay Menyhértől, és gróf Ráday Gedeonról, elmondván ez utóbbiról, hogy mily fáradhatatlan volt munkásságában, igaz, lélekéből való kálvinista főúr, bölcs elme, nagy szív, önzetlen jóakarattal ékes, akadályt nem ismerő tetterőben gazdag lelkesedéssel tesz ezután valást egyháza iránti szeretetéről, s ennek jövő boldogságában való bizodalmaról. A tiszta, evangéliomi krisztusi tanokat hirdető egyházunkat — ugymond — ma már semmiféle hatalomtól nem kell félnünk. Kisebb bajoktól csak az erőtlenségnek, a vizsálysztatásnak, hogy vannak emberei a sötétségnek, a vizsálysztatásnak, a kik a másnemű meggyőződéssel bíró embereket gúnyolják, s kárt okozni akarnak, de ezekkel meg kell bátran küzdeni, és ez a küzdelem gyönyörűsége, ha bár nehéznek látszik is. A kálvinista egyház boldogulása elé akadályokat akarnak ugyan némelyek gördíteni, de ez csak ideig-óráig való, és hiába történő törekvés. Az egyház boldogulását megakadályozni nem lehet, csak a munkában mi ne fáradjunk el. A mi egyházunk az igazság erején épült fel, és nagy hatalom a mi önkormányzatunkban. Ha ez a hatalom eszményi kezekkel kezeltetik, ez képes megvédeni nemcsak az egyházat, de hazánkat, és annak alkotmányát is. Előmepeletünk ma már csak a mi buzgalmunktól függ. Ezüstöm, aranyam, — ugymond — nincsen nekem, de van igaz kálvinista hitem, s meggyőződésem, a mely megtántorodni soha nem fog. Ő nem azt az önértet akarja erősíteni, a mely könnyen kevelységbe mehet át, hanem azt a református hitet, mely éltet, és elevenít, és azt a szeretetet, mely mindenkit magához ölel. Az egyház jogait bárkivel szemben is kész megvédeni. A szeretetlenséget nem kívánja viszonzni, hanem a törvény erejével tenni ártalmatlanná. Az 1848. évi XX. t. cikk szöszzerinti végrehajtását nem kívánja, de azt igenis kívánja, hogy az állam sokkal nagyobb mértékben, szükségünknek megfelelőleg segítse az egyházat, akár egyszerre adott tökével, akár a törvényben meghatározott évi összeggel, és pedig az önkormányzat sérelme nélkül.

A népnevelés fontosságától át van hatva, az iskolák és tanítók érdekeit szíven viseli. Mindig hű fia ki-

ván lenni egyházának, s embertársainak szerető testvére. Nincs senki, kit úgy tiszteljen, mint a hűséges lelkész, ezeknek segítőtársa lesz nagy jelentőségű munkájukban. Végü kéri az esperes, a tanácsbírák, jegyzők, lelkészek jóakaratu támogatását.

E szép beszéd méltán megérdemelt eljenzéssel, mindenek köztetszésével jutalmaztatott.

Ezután egy másik ünnepélyes mozzanat következett most már a városháza tanácskozó disztermében.

Napirend előtt feláll az új gondnok, és az esperes felé fordulva, üdvözli őt azon alkalomból, hogy 25 év óta viseli nagy buzgósággal, bölcseséggel, és szeretettel az esperesi hivatal teendőit. Örömmel tekinthet szét az esperes — ugymond — a nagy egyházmegye területén, mert a vallásosság, és jó erkölcs mindenütt emelkedett, buzgósággal munkálkodó sok új egyházat láthat ott is, hol ez előtt egyházaink nem voltak. minden dolgait hűséggel végezte.

Bölcsességét felismerte az egyházkerület, és konvent is; családi ügyeit is szeretettel gondozta fenkölt lelkü feleségével, oly gyermekeket neveltek, kik diszei a társadalomnak, áldozott az igaz magyar vendégszeretet oltárán. Elő nem számlálható érdemeidért szerettedért — ugymond — mi mindnyájan szeretünk, becsülünk, és tisztelünk. Ennek látható jeléül át nyújtja az esperesnek, a lelkészek, az egyházak, és tisztelők által adományozott összegből készítettet gyönyörű ezüst koszorut, melynek minden egyes levelén az adományozók nevei vannak bevéve. A koszoru alja széles arany szalaggal van átkötte, felvéve rajta a jubileumi üdvözlés. Megjegyzem, hogy e szép koszoru eszméje, és az eszmének titokban való megvalósítása, s elrendezése a mi kedves lelkészársunknak Szabolcska Mihálynak költői gondolatából származott.

Az esperes megindultsággal, s hálás szavakkal fogadja a szép megemlékezést. Majd Szeremlei Sámuel üdvözli ezután Széll Akos világi főjegyzőt, a ki szintén 25 év óta viseli tisztét erős tudással, s nagy hűséggel, és az egyházmegye nevében arany tollat, s ezüst tentartót nyújt át neki. A jubiláló nagy érdemű főjegyző is hálás szavakkal veszi át a megemlékezés jelvényeit.

Meghatóan szép jelenetek voltak mindezek. Hangoz hirdetői annak a szép családi összetartásnak, annak a szeretetnek, mely e nagy egyházmegyét ékesíti. A tárgyalások folyamán legelőbb is gróf Ráday Gedeon emléke örökített meg, és kimondatik, hogy legelső közgyűlésünk alkalmával gyászünnepélyt tart felett, és emlékbeszédet mondott a hálás egyházmegye, Kegyeletes szavakkal örökíti meg gyász lapon Tisza Kálmán érdemeit is. Néhány kisebb jelentőségű ügy volt ezután tárgy sorozaton, nagyobb érdeklődést inkább a bírósági ügyek keltettek. Ezek között a füzesgyarmati lelkész választás megsemmisítő ítéletet kapott, s ottani két tanító ellen pedig, kik a socialista izgatásban részeseknek látszanak, fegyelmi eljárás megindítását mondta ki a bíróság. A vésztői lelkész választás meg erősítettet.

Délben fényes közebed volt, a gyűlés tagjainak, Szegedváros előkelő társadalmi állásu polgárainak részvételével. Jól esett ott látni egyebek között két r. kath. apátot, a ferencrendi ház főnökét, a piarista főgymn. igazgatóját. A felekezeten felül álló, a mindeneket összeforrasztó magyar hazafiság szép, és magasztos szelleme lengte át az elhangzott beszédeket, és foglalta egybe a lelkeket.

Azt mondhatjuk mind arra, a mit tapasztaltunk: vajha úgy lenne valósággá az egész haza földén, a jók

óhajtása szerint! hogy tudnánk is, akarnánk is egymást igaz érték szerint becsülni, szeretni, tisztelni, és tudnánk mindnyájan békében, háborítás nélkül munkálkodni hazánk és egyházunk jobblétéért.

*Fekete Gyula.*

### Orgona hangverseny.

A „Magyar Szó” f. évi 104. számában olvasom, hogy a budapesti fazekas-téri ev. ref. templomban múlt szombaton május 3-án *nagyszabásu* orgonahangversenyt rendeztek Bellovits Imre zeneigazgató és *Haypál Benő budai ev. ref. lelkész.* Jegyek az előadásra kaphatók voltak a fazekastéri ev. ref. lelkészi hivatalban, meg egyebütt 4, 2 és 1 koronáért.

Hát amikor ezeket olvastam, csak megdörzsöltem a szememet (a szokásos módon szólva) hogy ébren vagyok-e. vagy álmodom s aztán elolvastam kétszer, háromszor, ha vajjon csakugyan benne van-e ebbén a hireskében az, hogy azt a *nagyszerű* hangversenyt a fazekastéri ev. ref. templomban rendezik valóban. De akárhogy forgassam az ujságnak betüit, csak az jött ki belőle, hogy igenis a fazekas-téri ev. ref. templomban *nagyszerű* hangverseny fog tartatni. Mert különben ez a hireske is öles ciceróval volt szedve, amely világosan proklamálta, hogy nagyon is igaz az, amit országnak-világnak, mint valami öles plakát. fenszóval hirdet és hogy nagyon is igaz, hogy abban a templomban nagy élvezetet fognak szerezni annak, aki megváltja a maga билетját jó pénzen.

És ekkor fölháborodtam. Az egész magyar, nem: az egész világ józan elméjű protestánsait hívom bizony-ságul, hogy nem jogosan-e, nem méltányosan-e. A szívem elszorul és fáj, nagyon fáj, hogy vannak emberek, akik idáig tudtak eljutni. Mert ez uraim több mint a római egyház misés zenéje, *nagyszerű*, dobbal, cintányérral vegyes hangversenye. Az a római egyház ingyen gyönyörködött a maga publikumait legalább és nem áll az Ur házának ajtajába, hogy akinek nincs pénze, nincs megváltott билетája, félre lökdösse az utból és bezárja orruk előtt azt az ajtót, amelyet az Idvezítő megnyitott urnak, zsidónak, tudósnak, tudatlan-nak, gazdagnak szegénynek ingyen. Mert a római egyház, ha meg is enged magának annyi cifraságot, pusztáceremóniát, hogy ha már az Ige örök szavával s az imádság fönséges szárnyacsapkodásaival nem tudja lekötöni a hiveinek lelkét, akkor a világi zenéhez folyamodik segítségül és azt avatja hűséges esatlósává, azt nem tette soha, hogy az Urnak házát közönséges vásári bódévá alacsonyította volna, ahol csak az kaphat helyet és gyönyörködhetik a *nagyszerűség* színpompáiban; akinek pénze van. Am a református egyházban egyesek már idáig súlyedtek. Hangverseny-terem-mé változtatják át az Urnak lakozó sátorát, de egyszer-s mind a kereskedés árucarnokává, ahol csak úgy adnak valamit, ha jól megfizeti az ember. Csudálom, hogy mikor vége volt a hangversenynek, a lelkes ifjuság ki nem hordta a templomból a padokat és táncra nem perdült, hogy mulasson kivilágos-kiviradtig.

Hogy vallásos énekeket énekelték, egyházi oratóriumokat adtak elő, amelyek fönséges himnuszakkal, zsoltáraikkal gyönyörködtek a szívet, a lelket, hogy jótékony célra rendezték ama hangversenyt, (mert remélem, hogy arra, ámbár az az említett hír mélyen elhallgatja ezt) — nem változtat a dolgon semmit. Ha hallani akarjuk azokat a fönséges oratóriumokat, menjünk a hangverseny-terembe, a Redoutba, a Zene-Aka-

démiába, vagy éppen egy-egy iskola dísztermébe, de a templomból ki az ilyen szentségtelen kufárkodással: A jótékony cél sem eszköz erre (az a jezsuitafele elv! a cél szentesíti az eszközt, nem méltó a kálvinista tiszta jellemvonáshoz!) én még annak sem vagyok barátja, hogy bált rendezzünk egy-egy orgona vagy harang költségeire, ne össze táncoljuk ezeket a jótékony-sági filléreket, hanem adakozzunk önkényt, minden ellenkövetelés nélkül, úgy, hogy ne tudja azt a te balkezed, hogy mit cselekszik a jobb. Hát még ilyen módon, amikor a templomot megszenségtelenítik, közönséges színházzá devalválják, hogyne fakadna ki minden puritán kálvinista lélekből a méltatlankodás keserű zokszava! Legyünk mi inkább szegények, legyünk rongyosak, mint az az utolsó koldus akinek betevő falatja sincs, mintsem hogy ilyenmódon gyűjtsünk magunknak pénzt és világi dicsőséget!

És mindezt rendezzi egy református lelkész, Jézus Krisztus fölkezt szolgálja és a puritán Kálvinnak követője! Hát idáig jutottunk már! Hát így járunk mi már a Megváltónak nyomdokaiban! Hát ennyire nem ismerjük már Jézus fölháborodását, mikor a pénzváltókat, a galambkufárokat látta! És ennyire nem tudjuk levonni magunkra nézve a Jézus Krisztus cselekedetéből a konzekvenciát, midőn az meglisztította a templomot ama lelketlenektől! Aki megtagadja a Jézus Krisztust, az nem lehet keresztyén, annál inkább kálvinista lelkész. Haypál Benő ur megtagadta e tekintetben a Megváltót, hát van e ereje levonni magának a konzekvenciát?!

De hát nincs fölöttes hatósága Haypál Benő urnak? Vagy talán azt is helybenhagyásával szentesítette volna Haypál urnak eme cselekedetét? De nem hiszem, mert nem hihetem, hogy a kálvinista puritánizmus s éppen a jézusi eme szent és nagyon is sarkalatos dogma annyira láb-bal tapodtatott volna! Dehát akkor mégis hogy történhetett mindez? Hogy lehetett egy templomot hangverseny-teremmé átváltoztatva ennyire megszenségteleníteni s hogy lehetett éppen üzérkedésre, ha midjárt „jótékony” üzérkedésre is fölhasználni engedni?!

Azonban minek folytassam tovább?

Ennyiből is meglehet érteni a dolgot. És azt hiszem, hogy vannak, sokan vannak, a kik megértik ezt, ha mindjárt fájdalmas megdöbbenéssel, keserű felháborodással is.

Én így vettem ezt tudomásul.

És hiszem, hogy a kálvinista közvélemény nem hagyja ennyiben a dolgot. Hanem fölzudul, mint a megháborgatott méhraj\* és szent fölháborodásában, méltatlankodásának egész fönségességében oda zuga a méltatlanok közé: „*lelketlen kufárok, hamis pénzváltók, ki onnan az Urnak megszentelt hajlékából!!!...*”

Szentleányfalva, 1902. május 4.

*Fuhász Sándor*  
ev. ref. lelkész.

### A református egyetemes énekügyi bizottság gyűlése.

Budapest f. é. April. 26—28-án, három napig, tartott e bizottság legfontosabb, mondhatni döntő tanácskozása, melyen 19 tag jelenlétében, az öt egyházkerület képviselőit, mind a szöveg, mind a dallam

\* Alig hiszem! Mert nem először történik ez így Budapest. Világosan emlékszem rá, hogy 1886. végén a Kálvin-téri templomban rendeztek ilyen mulatságot a budapesti hittestvérek. Én akkor lapunkban nyomban felszóltam s szavam elhangzott. Pedig van erre törvényünk is. 27. §. 2-ik pont. Csak alkalmazni kellene. Szerk.

biráló tagok külön-külön is, és együtt is ülészeve, első befejezésre juttatták odaadó munkájokkal a közérdekű kincs valóságát. Fejes István elnök jól előkészíté a munkatervet és anyagát. A korábbi megállapodás szerint 800 példányban közrebocsátotta „Gyűjtemény” cím alatt, a tervelt új énekes könyv szövegeit és dallamait. Egybegyűjté a megjelent fontosabb bírálatokat, melyek közül a legnyomósabbnak találtatott a „Debreceni Protestáns Lapban” „Trias” aláírással megjelent bírálat, anynyira, hogy többek felszólalására ezen bírálat nyomán ment a részletes megvitatás. Az Ének Gyűjtemény szolgált alapul; a főkérdésekben sorba, néha szavazási többség döntött, mely szövegek és dallamok tartatnak meg, és melyek mellőztetnek. Mind az újra ütemezett, régi, mind az új dallamokat a teljes bizottság meghallgatta, zeneszereken eljátszva, azután a nyert zenei benyomás után mondott ítéletet, és jelölte ki a változtatásokat, sokszor ismétlés és komoly vitatás után.

A munkálkodás első és legkiválóbb figyelme a zoltárok számára és szövegére esett. A hol több (két vagy három) átdolgozás volt, a régi zoltár szöveghez legközelebb álló fogadtatott el, p. o. a 23. zoltár két szövegéből az első marad meg; megmaradt a király zoltár (a 61-ik) az első átalakításban. Kihagyattak az 57. 59. 61. 72. 77. stb. zoltárok; ellenben visszavétettek a Fejes elnökségét előző korszak alatt elejtett zoltárok közül a 7, 29, 41, 60, 69, 73, 79, (ez az első átdolgozásban), és a 144-ik.

Második tárgy a magyarországi *dicséret*ek kiválasztása volt. A „Gyűjtemény”-ben közöltek közül kiejtetett a 190-ik, az Erdélyi Énekesből a közltek mind meghagyattak: az erdélyi tagok kívánatára.

Az új énekek közül mellőztettek a 3 husvét (258—259. lapokon), vasárnap ének a 269. lapon, őszi ének (308. l.) Uj ének készítendő szüreti hálaadásra, egy téli ének a régiből alakítandó, bűnbánati kezdő ének is.

A *katechismus*i énekek meghagyható része maradt, az elmaradtakat az evangéliumi igazságokat feltüntető új énekek pótolják, előnyére az ujszövetségi elemnek.

Nagyon fontos és megnyugtató újítás lesz, hogy a kimaradt zoltárok és dicséretet közkedvelt és közösen ismert egyes szép versei *utó énekek* címe alatt megmentetnek az elenyészéstől, p. o. „A mennyekben te vagy nekem” stb.

Beható megbeszélés után az új énekes könyv szerkezetét állapított meg u. m. elől a zoltárok, aztán a dicséretet, kezdve az újév, végezve az ó-éviéken. Ünnepekre és hétköznapokra előénekek és utóénekek kellő számmal. „*Külön alkalmakra*” cím alatt elkülönítettek az illető énekek, ide jönnek p. o. a nemzeti ünnepeken mondandók stb. Bevétezt a Kölcsey himnusa. Végül megmaradnak, némi simitással az *imádások*, lévén az énekeskönyv a magyar reformátusoknak mondhatni egyetlen buzgalmi, mintegy első szimbolikus könyve, házi kinstára. Ez pótolja családaink nál a heidelbergi kátét, mely még nincs eléggé szétterjesztve, e végre ezt olcsóbbá kellene tenni.

A bizottság eljárásáról s bírálati pontjairól a részleteket feltüntető *jegyzőkönyv* kinyomatik s a tájékozódni akaróknak rendelkezésére álland, az egyházi lapoknak is megküldetik. Lehet hozzászólni.

Míthogy az egyes zoltárok és dicséretet szövegének apróra menő meglátolása, szerencsésebb tételekkel kicserélése, tartalmának hittani helyesbítése, az ózamat biztosítása, szóval kellő simítása testületileg meg

nem történhetik: a gyűjtemény darabjai öt szövegíró között fognak felosztatni, kik csendes tanulmányozás és mérlegelés után elvégezik észrevételeiket, s még ez őszszel összejönnek és együtt végső megállapodást tesznek. Mához egy évre utoljára egybejö az egész bizottság s az *énekes könyvet* kész alakba önti, a konvent útján a zsinat elé terjeszti, az lévén a telyhatalom a további sorsáról határozni.

Szép, emelő, lelkes volt a tanácskozás! a siker reménye dobogtatta a kebleket; egyfelől a jogos conservatív szellem is érvényesült, hogy megszokott eddigi legszebb énekeink tovább zengenek; másfelől a mai kor szinte jogos kívánalma, a haladás ereje is diadal-maskodik, s oly új énekes jövend a közforgalomba, mely fenn és lenn, kunyhókban és díszes termekben s azok lakóinak egyiránt tápláléka leend. Záradékol szöveget mondtak a szívós erejű elnöknek és buzgó jegyzőnek (Radácsi Györgynek), több évi huzamos munkálkodásukért. Biztat a remény, hogy Szenci Molnár zoltárai első megjelenésök (1607.) után 300 évre még szebb alakban zendülnek meg a századokkal dacoló legszebb részeiben és új századokba nyulólólag halhatatlanulnak nyelvünket fentartó kedves és szép sorai. Minden megmarad a multból, a mi dacolhat az idő vasfogával, de a jelenkor is vallásos vágyainak megfelelő új alakban felszárnyal. Egységes új énekes könyvünk hazánk, nemzetünk, egyházunk egységének drága jelképe és zengő oszlopa leend!

Balogh Ferencs.

## KÜLÖNFÉLEK.

— A hódmezővásárhelyi ev. ref. egyházban az elmúlt télen is megtartattak a szokásos vallásos felolvasások (szabad előadások) és pedig az ő városban 4 az új városban 2 helyen, hetenkint csötörtökön d. u. 5 órakor, növekedő érdeklődés mellett mindenkor szép közönség előtt. A felolvasásokat főképen maga a rendező lelkész Györfly József és a tanárok végezték. A felolvasók számára a város előfogadatok adott. Husvét első napján d. u. tartott összejövetelével a nyári időszakra beszüntette működését a reform. ifjusági egyesület is, minthogy az idő kinyíltával ifjaink mindinkább elmaradoztak. Ez egyesület tevékenységének ugyan nem kellene szünetelni, mindazáltal nem panaszkodunk, a kezdet nehézségeit legyőztük, Isten segédelmével lassan lassan sokra mehetünk. Ez egyesület megalapítója és intézője, főgymn. vallástanár, mint titkár, annak elnökévé szintén Györfly József lelkészt kérte fel és választotta meg, hogy mint lelkész, míg egyfelől egyházunkat, melynek az egyesület oltalmába helyezkedett, ennek kebelében képviselje, másfelől lelkészi tekintélyének gyarapítására az ő ismeretes nemes buzgalma itt is tért nyerjen. És nyert is, a szolgálatból a legelső köztött vette ki részét ez egyesületben is. Az ő tevékenységéről lévén szó, említsük meg azt is, hogy újvárosi gyülekezetében gyakorlatba hozta a vasárnap délutáni gyermek istentiszteletet és az egyházkelet is, melyek által igen jó hatást keltett a hívek között. Egyházunk is, felimerve benne a tevékeny lelkészt, őt bizta meg az iskolaszéki elnökséggel, a ki nyilván vallja a profétával, hogy „jó a férfinak, mikor az ő ifjuságában hordozza az igát”. De hordozzák ezt az igát egyházunk-

ban az idők is. Csak most olvashattuk e b. lap hasábjain Szeremlei Sámuel lelkészünk egészen eszményi tervezetű javaslatát egyházunk rendezése tárgyában, kevéssel előbb rendetlenekké vált temetőink rendszabályzatát, valamint az egyházi tisztviselők, alkalmazottak és szolgák szolgálat szabályzatát — mindenik nagy tanulmányozást kívánó és terjedelmes dolgozat — készítette meg. És ime, bár mindenikre a presbyterium kérte fel és örvendett, hogy elvállalta azt: e nagy tevékenységű, erős tervező és teremtő képességű lelkész mégis a nagy közönség előtt támadja meg egyik intelligens presbyter, mert angol-kertészkedik és mert monographiát írogat. Hát ugyan melyik értelmes és tanult református ember nem tudná azt, hogy a mi egyházunknak eddigelé eleitől fogva nemes büszkeségét képezték a lelkészei és tanárai között támadt kiváló tudósok, és volt idő, a midőn nemzetünk szellemi kincseinek épen ezek voltak letéteményesei? Bizony e drága örökségnek — a prot. egyház e méltó dicsekedésének — fentartói az ilyen Szeremlei Sámuelek, kik alapos mély tanulmányokra valló jeles munkákkal gazdagítják magyar nemzetünk és egyházunk irodalmát. Nagyon szűk látókört és gyenge s tévedt irányu egyháziasságot árul el az magáról, a ki a lelkészt az ily munkásságért megtámadja. Arról szólni is felesleges, hogy a tudományos elfoglaltság közben az a szintén kifogásolt kertészkedés ismét, csak nemes lelket igazol. Hogy pedig e lelkész előbb említett javaslataival nem minden presbyter ért egyet: az természetes, azért javaslat, hogy belőle a többség alkosson. És a mit többség így megalkotott: azért a javaslat készítőt többé még felelőssé sem lehet tenni, azt csak köszönet illeti. Teljesen méltatlan tehát az a fent említett megtámadtatás, bármely oldalról tekintjük is azt. De hát a mi lelkészeinknek tudniok kell, hogy a Krisztus koronájának töviséi vannak. Mi csak azt a kegyelem áldását kívánjuk nekik, hogy e töviseket hordozva is, érezzék az Úr igájának gyönyörűségét.

— **Dr. Bacsoni Lajos emlékezete.** Dr. Bacsoni Lajos, volt főiskolai jogtanár siremlékére és a nevére teendő alapítványra újabb a következő adományokat vette lapunk kiadóhivatala: Vigvári Mihály beregi egyházmegyei jegyző gyűjtése 22 k. 50 f. Dr. Tüdös János (Debrecen) 10 k. Kiss Elek ügyvéd (Nagy-Várad) 10 k. Szügyi Dániel (Dévaványa) 5 k. Bacsoni Albert (Kassa) 3 k. Szabó Sándor (Turkeve) 2 k. Harsányi Sándor (Turkeve) 2 k. Materny Imre (Nagy-Várad) 2 k. ref. gymn. tanári kar (Kisujszállás) 5 k. Turgonyi Lajos (Kisujszállás) 1 k. Eddig befolyt összesen 959 k. 14 fill.

— **Tanulmányi kirándulás.** Tanítóképző intézetünk tanári kara Kovács Lajos igazgató vezetése alatt folyó hó 7. napján fényesen sikerült tanulmányi utra vitte IV-ed éves növendékeit a szomszédos Hajdu-Hadház városába az ottani egyházi és iskolai élet közelebbi megismerése végett. A kitűzött célra kedvezőbb teret keresve is alig lehetett volna találni. A népes, református egyházközség kiváló vezetésével, a diszes iskola épületek derék tanító testületével gazdag anyagot nyújtottak az életbe kilépéshez közeledő, tudvágyó ifjúságunknak ismereteik gyarapítására. A hajdu-hadházi egyházközség ez idő szerint 10 tanító állást tart fenn 10 tanteremmel, ötöt, a fiu ötöt, a leány növendékek számára. A 10 tanterem 2 szomszédos, diszes új iskolaépületben van elhelyezve a város legemelkedettebb helyén majdnem 2 kat. holdnyi területen. A tantermek tágasak, világosok, tiszták, mintaszerűen berendezettek, bejáratuk előtt térszerű zárt folyosókkal, óriási befásított

udvaraikkal. Mindenütt rend, tisztaság, mely szép vonás a növendékeket is dicséretesen jellemzi, a mellék helyiségek szintén célszerű berendezése és tisztántartása pedig megnyugtatólag egészíti ki a kedvező benyomások hatása által felkeltett érzetek összhangját. A déli előtti órákat az iskola helyiségek és berendezések megtekintése, *H. Fekete* Péter és *Simon* Károly felkért tanító urak nyelvtani s számtani tanításaik meghallgatása, az általuk bemutatott iskolai hivatalos könyvek megtekintése, végül *Szabó* Lajos lelkész urnak a hadházi egyház iskolái fejlődését s jelen állapotát ismertető előadása foglalta el érdekesen, tanulságosan, szívet-lelket felemlőleg. Rendkívüli érdeklődést keltett különösen a múlt század elejéről megőrzött exameni specimének felolvasása. Délben az egyháztanács tágas gyűlés termében terített asztal várta a vendégeket, a mely mellett az egyházi előjáróság bőkezű gondossága gazdag és szíves ellátásban részesítette őket. Az itt elhangzott lelkes felköszöntők, ének- és zenei előadások az ünnepélyességig fokozták az uralkodó élénk, derült hangulatot. Délután a mezsze földön páratlanul szép templomot, református egyházi építkezésünk e remek alkotását tekintette meg a kiránduló társaság, és annak gyönyörű boltozatai alatt, az orgona elragadó hangjai mellett hálás szívet emelte szeméit fel a magasba Istenhez, a ki hadházi hitsorsosainkat ily nagy alkotásokra képes buzgósággal, áldozat készséggel felruházta. Ezután a hírneves tudósok és költők, *Dr. Földy* Jánosnak a sírját keresték fel, mely körül a lelkész ur alkalmi beszéde után az ifjúság gyászénekével s a szózat előadásával hozta meg a kegyelet adóját az uttörő nagy férfiú emléké iránt. Nagy mértékben biztosította és fokozta a kirándulás sikerét *Zsigmond* Sándor esperes ur, a ki kanonikus egyházlátogatása végett Hadházon ugyan ekkor megjelenvén, hivatalos munkáját részben elhalasztotta, részben alárendelte a kirándulás céljainak, az ifjúsághoz intézett buzdító, lelkesítő szavaival pedig, melyekben jövőjük hivatásuk fontosságát oly meggyőzően fejtegette, maradandó nyomot hagyott fogékony lelkeikben. A hazatérés idejének közeledtével a vasúti indóház közelében levő szőlőskertben, a lelkész ur telepén tartott gyümölcsészeti s szőlőszeti szettektetés után, az ujonnan kibővített nyaralóban élvezte még egyszer a kiránduló társaság figyelmes gazdáik vendéglátó szíveségét s hálás szívet, vidám hangulatban vett búcsút a derek hajdu várostól. Az elhangzott köszöneteket ismételtén, itt a nyilvánosság előtt sem szabad elhallgatnunk a hadházi nagyérdemű egyházi előjáróság, közöttük *Szabó* Lajos lelkész, *Csapó* László főgondnok uraknak, a tanítótestületnek hálásan tapasztalt szívesége, gondossága, áldozatkészsége iránt, mely míg egyfelől ősi főiskolánk iránt soha nem szűnő szeretet, ragaszkodás újabb nyilvánulásának tekinthető, más felől a kirándulók s köztük épen az ifjúság lelkében gazdag tanulásaival felejthetlen nyomokat hagyott maga után. Erről a figyelemre méltó iskolai mozzanatról ismertetésünket azzal rekesztjük be, hogy addig míg oly nagy alkotásokra képes a reformátusság, mint a hajduhadházi egyház, Hadház város református lakossága és birtokossága, anyaszentegyházunk jövőjére nem lehet aggodalommal tekintenünk.

— **Tisztújítás.** A szatmári egyházmegye a 10 éves ciklus letelével újabb tíz évre megválasztotta tisztikarát. Május 7-ikén bontotta fel a bizottság a beérkezett 69 szavazatot. Eszerint megválasztottak: *esperes* Biki Károly (69), *egyházmegyei gondnok* Szegegy Antal (68), *lelkészi tanácsbírák*: Bélteky Albert (67),

Mártha József (69), Nagy László (69.) Lengyel Sándor (66), Kiss Bertalan (66), Kovács Lajos (68), *világi tanácsbírák*: Luby Géza (65), Dienes Dezső (56), Szabó Zsigmond (69), dr. Böszörményi Emil (67), Uray Géza (67), dr. Farkas Antal (37), *egyházi főjegyző*: Kiss Bertalan (52), *világi főjegyző*: dr. Hautz Jenő (36), *aljegyző*: Tarpay Lajos (35), egyházi aljegyzőségre a szavazatok megoszlása miatt újabb szavazásra lesz szükség. Az egyházmegyei rendkívüli közgyűlés hatánapja június 4-ikre tüzetett ki, mikor a közgyűlés hatáskörébe eső választások fognak megejtetni.

— **Adomány a debreceni egyetem javára.** Néhai Hermán Mihály, Szatmár városnak hosszú éveken át polgármestere, végrendeletileg 400 koronát hagyományozott a létesítendő debreceni protestans bölcészeti fakultás (egyetem) javára. A boldogult adományozó, ki Szatmáron a református egyházi közélet egyik kiváló tényezője volt, ezen az adományon kívül több rendbeli alapítványt tett egyházi, iskolai és némely közjótékonyági célokra.

— **Márk Endre és neje újabb jótékonyasága.** Collegiumunk ügyésze és neje már eddig is több rendbeli főiskolai alapítvány tételével szereztek meg mindnyájunk elismerését. Ujabbán pedig arra kötelezték magokat, hogy élethossziglan magokra vállalják egy gimnáziumi és egy tanítóképzőintézet tanuló tápintezeti ellátásának költségét, a mi a mostani viszonyok szerint évi 300 koronára megy. ugy számítanak, hogy a jótéteményt idővel ki fogják terjeszteti egy hittanhallgató és joghallgató ifjura is. A felvételt az illető tanár gyakorolja, de jelezni kívánják a nemes keblű jótétevek, hogy a gymnáziumból felveendő növendék ígéretet tegyen arra nézve, hogy annak idejében a hittani tanfolyamra fog lépni. Ime, egy irányt mutató jeladás arra nézve, hogy theologus ifjaink már a gymnáziumi oktatás idején készíttessenek elő a magasztos célu egyházi szolgálatra. Az adakozásban kifáradhatatlan adományozók ez újabb alapítványának ez az intenció kétszeres értéket biztosít, s egyuttal felhívja egyházkerületünk közfigyelmét arra, hogy gondoskodását hasonló irányban a maga részéről is terjeszse ki, s leendő theologus ifjaink ily irányu gymnáziumi ellátásáról s megfelelő neveltetéséről gondoskodják. Márk Endre és neje újabb jótékonyasága pedig nem szorul a mi dicseretünkre. Az elismerés csak akkor lesz teljes, ha mások is követik a szép példát:

— **A Budapesti kertészeti kiállítás,** nemcsak a nagyközönség, hanem a legelső szaktekintélyek véleményei szerint minden eddigit felülmúl és vetekedik bármely világkiállítással. Ezen siker oroszlanrésze Mauthner Ödön cs. és kir. udvari magkereskedő, akinek kiállítása oly szép és fenséges, hogy e cég tulajdonosa nem győzi fogadni az elismerő nyilatkozatokat, melyek valóságos ováció számba mennek. A megnyitás napján József főherceg személyesen gratulált Mauthner Ödönnek és bemutatta Klotild főhercegnőnek. Kedden ő fel-sege is meglátogatta a kiállítást és minden egyes csoportnál elismerését fejezte ki Mauthnernek. E világhírű cég, mely eddig 22 külföldi kiállításon az első díjakat vitte el, ezuttal versenyen kívül jelent meg, hogy mel-

lette főképp a vidéki cégek is érvényesülhessenek, sőt ő maga is 3 tiszteletdíjat ajánlott fel a kiállítás ügye érdekében. Mauthner csoportjai 15 főhelyet foglalnak el az iparesarnokban és az előtte levő területen. Olyan gazdag babér erdőt, pálmaligetet és szindus virágokat még nem látott a budapesti közönség, a minőt Mauthner varázsolt oda. Kiállított többi között viruló 1000 Crimson Rambler rózsát, 3000 nagyvirágu Cineráriát, több mint 4000 babérfát, melyek a kiállítás után eladásra kerülnek. 800 szegfüt 175 változatban stb. stb. Még a szakemberek is oda nyilatkoztak: „tudtuk, hogy Mauthner nagy, de hogy ilyet is tud nyújtani, az már igazán páratlan! A zsüri egész zavarban volt, hogy mivel fejezze ki elismerését és megbizta az elnökséget, hogy magasztaló hangu levélben mondjon köszönetet Mauthnernek, amiért a kiállítást oly magas színvonalra emelte.

### Szerkesztői üzenet.

H. S. Chicago. A kérdéses ügyben a M. P. I. T. választmánya a következő határozatot hozta: (Szószertint kiírva az 1901. nov. 15-iki ülés jegyzőkönyvéből.) „8. sz. Titkár jelenti, hogy Harsányi Sándor chichagói, Csutoros Elek clevelandi és Konyha Pál pittsburgi magyar ref. lelkézeknek a Társaság főbizománya ellen emelt panasza tárgyában Hornyánszky V. maga is kíván nyilatkozni. Választmány az ügynek mindkét oldalról való előterjesztését meghallgatván, elhatározza, hogy miután Hornyánszky Viktor a Nyitrai Emil newyorki könyvkereskedővel kötött bizományosi egyesség szerint a Társaság kiadványait a bolti áron felül 25%-kal, tehát jelentékenyen olcsóbban köteles árusítani, mint a hogy ezt az amerikai magánárusítók szokták tenni: a Hornyánszky-Nyitrai-féle egyességet a Társaság érdekében nem tartja hátrányosnak, s annak esetleges megújítása ellen sem emel szót; de felkéri az amerikai magyar ref. lelkészeket, sziveskedjenek az ügy érdekében ellenőrizni az amerikai bizományost, hogy kiadványaiktól az egyességileg kikötött 25%-nál (pl. egy 3 filléres „Koszoru“ füzetért 10 fillérenél) nagyobb túlfizetést ne követeljen.“ Ez a választmány határozata, a melynek meghozatalára az a beigazolt tény bírta rá a választmányt, hogy egyik-másik magánárusító egy koszoru füzetet 7, sőt 8 krért, tehát kétszeres áron adott, az 1 frtos könyvet pedig néha 2 frtért is. Ellenben a Hornyánszky-Nyitrai egyesség szerint az 1 frtos könyvért 1 frt. 25 kr-nál, a 4 kros füzetért 5 koronánál több nem követelhető. Tehát nem a magánárusítást, hanem csak a drágább árusítást korlátozta a saját kiadványaira nézve a M. P. I. Társaság. — Dr. B. D. H.-Szoboszló. Felhasználom s a másikat is várom.

Tartalom-jegyzék: A lelkész mint politikus. E. L. — A békésbányai egyházmegye ujonnan választott gondnokának Dr. Hajnal Istvánnak székfoglaló beszéde. — Válasz, Birta József. — Közéletünk: Ev. reform. egyetemes konvent. — Adebreceni egyházmegye közgyűlése. Sz. L. — A békésbányai ev. ref. egyházmegye közgyűlése. Fekete Gyula, — Orgona-hangvereny. Juhász Sándor. — A református egyetemes énekügyi bizottság gyűlése. Balogh Ferencz. — Külföldi hírek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

# Cseh István

orgona- és harmonium  
készítő-műhelye

Egerben, Hold-utca 21.

✿ Ajánlkozik mindennemű ✿  
✿ templomi orgona- és har- ✿  
✿ monium készítésére. Régi ✿  
✿ orgona átalakítása, javi- ✿  
✿ tása, tisztítása és hango- ✿  
✿ lása a legjutányosabb ✿  
✿ áron elfogadtatik és jót- ✿  
✿ állás mellett elkészítetik. ✿  
✿ Kész harmoniumok ✿  
✿ kaphatók. ✿

A  
szőlő peronoszporája ellen

való védekezéshez legjobb anyag a Dr. ASCHENBRANDT-féle

**Bordói-por.**

Leszállított ára Budapesten :

50 kilogrammos zsákokban a kilogramm 60 fillér  
10 és 5 kilogrammos zsákokban a klg. 64 „

Használata olcsóbb, biztosabb, a levélhez jobban tapad, mint a réz-  
gálicz, a permetezőt sohasem dugítja.

A magyar óvári m. kir. gazdasági akadémia növényélettani állomása  
kísérletének fényes eredménye. számos magyar gazda bizonyítványa  
bárkinek díjtalanul megküldetik.

Bordói por ezenkívül kitünő eredménnyel használható a  
burgonyavész ellen, gyümölcsfák permetezésére, gabonacsávázásra és  
baromfiólak fertőtlenítésére.

Megrendeléseket elfogad a

„Magyar Mezőgazdák Szövetkezete“

Budapest, V. Alkotmány-u. 31 sz.

Viszontelárusítók kerestetnek!

# NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Áruházában levő mindennemű öltönyök, színre,  
minőségre és olcsóságra nézve első helyen állanak.

Kizárólag csak a tulajdonát képező eredeti modelljei  
szerint készült fiu- és gyermek ruhák vannak raktáron.

Minden darab saját műhelyében, személyes felügyelete alatt készül.

Az ország minden nagyobb városaiban hatalmas fiók-telepek.

**Alapított 1845-ben.**